

๖ ปาสาทิกสูตร

[๑๖๔] เอวมเม สุตฺ :- เอกํ สมยํ ภควา สกุเกสุ วิหริติ, เวธญฺเฒา นาม สกุยา, เตสํ อมพวเน ปาสาทะ.

นิคณฺจนาฏปุตฺตกาลกิริยา

เตน โข ปน สมเยน นิคณฺจโ จ นาฏปุตฺโต ปาวายํ อจฺจนากาลกโต โหติ. ตสฺส กาลกิริยาย ภินฺนา นิคณฺจา เทวธิกชาตา ภณฺชนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทฺตนา วิหรนฺติ “น ตวํ อิมํ ฌมฺมวินยํ อาชานาสิ, อหํ อิมํ ฌมฺมวินยํ อาชานามิ; กิํ ตวํ อิมํ ฌมฺมวินยํ อาชานิสฺสสิ ? มิจฺจนาฏปฺปโน ตวมสิ, อหมฺสมิ สมมาปฺปโน. สหิตํ เม, อสฺหิตนฺเต; ปุเรวจฺนียํ ปจฺจนา อวจ, ปจฺจวจฺนียํ ปุเร อวจ; อธิจฺจนนฺเต วิปฺราวตฺตํ, อารโปิโต เต วาโท; นิคฺคหิตอ ตวมสิ. จร วาทปฺปโมกฺขาย, นิพฺเพเสหิ วา, สจฺจ ปโหสิํติ. วโรเยว โข¹ มญฺเฒ นิคณฺจเสสุ นาฏปุตฺตียेषุ อญฺุตตติ². เยปิ นิคณฺจสฺส นาฏปุตฺตสฺส สวากา คิหิ อิทาทวสนฺนา, เตปิ นิคณฺจเสสุ นาฏปุตฺตียेषุ นิพฺพิณฺรฺฐปา วิรตฺตรฺฐปา ปฏฺิวานฺรฺฐปา, ยถาตํ ทฺรฺกฺษาเต ฌมฺมวินเย ทฺปฺปเวทิตะ อนินฺยยานิกะ อญฺฺสมสํวตฺตนิเก อสมฺมาสมฺพทฺรฺฐปฺปเวทิตะ ภินฺนญฺเฒ อปฺปฏฺิสฺรเณ.

[๑๖๕] อถ โข จฺนุโท สมณฺฑทฺเทโส ปาวายํ วสฺสํวฺตุโธ³, เยน สามคฺคาโม, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนฺุสฺงกมิ; อฺุสฺงกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาทะตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิ; เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺโน โข จฺนุโท สมณฺฑทฺเทโส อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ “นิคณฺจโ ภนฺเต นาฏปุตฺโต ปาวายํ อจฺจนา กาลกโต, ตสฺส กาลกิริยาย ภินฺนา นิคณฺจา เทวธิกชาตา ฯเปฯ ภินฺนญฺเฒ อปฺปฏฺิสฺรเณ”ติ. เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา อานนฺโท จฺนุทํ สมณฺฑทฺเทสํ เอตทโวจ “อตฺถิ โข อิทํ อารุโธ จฺนุท กถาปาภตํ ภควนฺตํ ทสฺสนาย. อายามารุโธ จฺนุท, เยน ภควา, เตนฺุสฺงกมิสฺสาม; อฺุสฺงกมิตฺวา เอตมตฺถํ ภควโต อารโเจสฺสามา⁴”ติ. “เอวํ ภนฺเต”ติ โข จฺนุโท สมณฺฑทฺเทโส อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปจฺจสฺสสิ.

อถ โข อายสฺมา จ อานนฺโท จฺนุโท จ สมณฺฑทฺเทโส, เยน ภควา, เตนฺุสฺงกมิสฺสุ; อฺุสฺงกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทะตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิสฺสุ. เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “อຍံ ภนฺเต จฺนุโท สมณฺฑทฺเทโส เอวมาห ‘นิคณฺจโ ภนฺเต นาฏปุตฺโต ปาวายํ อจฺจนา กาลกโต, ตสฺส กาลกิริยาย ภินฺนา นิคณฺจา ฯเปฯ ภินฺนญฺเฒ อปฺปฏฺิสฺรเณ”ติ.

¹ ก. วโรเยวโก

² ฉ.ม.ส.อ. วตฺตติ

³ ฉ.ม. วสฺสํวฺตุโธ

⁴ ก. อารโเจยยามาติ

อสมมาสมพุทฺธอุปเวทิตถมมวินย

[๑๖๖] “เอวณฺเหตํ จุณฺท โหติ ทุรฺกฺขาเต ธมฺมวินยฺเย ทุปรฺเปเวทิตฺเต อนฺนฺยยานิกเก
อนุปรสมสํวตฺตนิเก อสมมาสมพุทฺธอุปเวทิตฺเต. อธิ จุณฺท สตฺถา จ โหติ อสมมาสมพุทฺธโร, ธมฺโม จ
ตุรฺกฺขาโต ทุปรฺเปเวทิตฺโต อนฺนฺยยานิกเก อนุปรสมสํวตฺตนิเก อสมมาสมพุทฺธอุปเวทิตฺโต, สวโก จ ตสฺมึ
ธมฺเม น ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน วิหฺรติ, น สามึจิปฺปฏิปนฺโน, น ธนฺนธมฺมจารึ, โวฏฺกมฺม จ ตมฺหา
ธมฺมา วตฺตตี. โส เอวฺมสฺส วจฺนีโย ‘ตสฺส เต อวฺสุโล ลากา, ตสฺส เต สฺลทฺธํ; สตฺถา จ เต อสมมา
สมพุทฺธโร, ธมฺโม จ ตุรฺกฺขาโต ทุปรฺเปเวทิตฺโต อนฺนฺยยานิกเก อนุปรสมสํวตฺตนิเก อสมมาสมพุทฺธ
อุปเวทิตฺโต, ตวณฺจ ตสฺมึ ธมฺเม น ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน วิหฺรติ, น สามึจิปฺปฏิปนฺโน, น ธนฺนธมฺมจารึ,
โวฏฺกมฺม จ ตมฺหา ธมฺมา วตฺตตี’ติ. อิติ โข จุณฺท สตฺถาปิ ตตฺถ คารโยห, ธมฺเมปิ ตตฺถ คารโยห,
สวโก จ ตตฺถ เอวํ ปาสฺสโส. โย โข จุณฺท เอวฺรฺรูปํ สวากํ เอวํ วเทยฺย ‘เอตฺตายสฺมา ตถา ปฏิปฺชฺชตุ,
ยถา เต สตฺถารา ธมฺโม เทสิโต ปญฺญตฺโต’ติ. โย จ สฺมาทเปตี, ยณฺจ สฺมาทเปตี, โย จ สฺมาทปิโต
ตตฺถตาย ปฏิปฺชฺชติ; สพฺเพ เต พฺหุํ อปฺุณฺณํ ปสฺวณฺตี. ตํ กิสฺส เหตุ ? เอวณฺเหตํ จุณฺท โหติ ทุรฺกฺขา
เต ธมฺมวินยฺเย ทุปรฺเปเวทิตฺเต อนฺนฺยยานิกเก อนุปรสมสํวตฺตนิเก อสมมาสมพุทฺธอุปเวทิตฺเต.

[๑๖๗] อธิ ปน จุณฺท สตฺถา จ โหติ อสมมาสมพุทฺธโร, ธมฺโม จ ตุรฺกฺขาโต ทุปรฺเปเวทิตฺโต
อนฺนฺยยานิกเก อนุปรสมสํวตฺตนิเก อสมมาสมพุทฺธอุปเวทิตฺโต, สวโก จ ตสฺมึ ธมฺเม ธมฺมานุธมฺม
ปฏิปนฺโน วิหฺรติ, สามึจิปฺปฏิปนฺโน ธนฺนธมฺมจารึ, สฺมาทาย ตํ ธมฺมํ วตฺตตี. โส เอวฺมสฺส วจฺนีโย ‘ตสฺส
เต อวฺสุโล ลากา, ตสฺส เต ทฺลทฺธํ; สตฺถา จ เต อสมมาสมพุทฺธโร, ธมฺโม จ ตุรฺกฺขาโต
ทุปรฺเปเวทิตฺโต อนฺนฺยยานิกเก อนุปรสมสํวตฺตนิเก อสมมาสมพุทฺธอุปเวทิตฺโต, ตวณฺจ ตสฺมึ ธมฺเม
ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน วิหฺรติ, สามึจิปฺปฏิปนฺโน ธนฺนธมฺมจารึ, สฺมาทาย ตํ ธมฺมํ วตฺตตี’ติ. อิติ โข
จุณฺท สตฺถาปิ ตตฺถ คารโยห, ธมฺเมปิ ตตฺถ คารโยห, สวโกปิ ตตฺถ เอวํ คารโยห. โย โข จุณฺท
เอวฺรฺรูปํ สวากํ เอวํ วเทยฺย ‘อทฺถายสฺมา ฅายปฏิปนฺโน ฅายํ อารายสฺสตี’ติ. โย จ ปสฺสตี, ยณฺจ
ปสฺสตี, โย จ ปสฺสตีโต ภฺยโยโส มตฺตาย วิริยํ อารภติ; สพฺเพ เต พฺหุํ อปฺุณฺณํ ปสฺวณฺตี. ตํ กิสฺส
เหตุ ? เอวณฺเหตํ จุณฺท โหติ ทุรฺกฺขาเต ธมฺมวินยฺเย ทุปรฺเปเวทิตฺเต อนฺนฺยยานิกเก อนุปรสมสํวตฺตนิเก
อสมมาสมพุทฺธอุปเวทิตฺเต.

สมมาสมพุทฺธอุปเวทิตถมมวินย

[๑๖๘] อธิ ปน จุณฺท สตฺถา จ โหติ สมมาสมพุทฺธโร ธมฺโม จ สวากฺขาโต สฺปรฺเปเวทิตฺโต
นฺนฺยยานิกเก อฺุปรสมสํวตฺตนิเก สมมาสมพุทฺธอุปเวทิตฺโต, สวโก จ ตสฺมึ ธมฺเม น ธมฺมานุธมฺม
ปฏิปนฺโน วิหฺรติ, น สามึจิปฺปฏิปนฺโน, น ธนฺนธมฺมจารึ, โวฏฺกมฺม จ ตมฺหา ธมฺมา วตฺตตี. โส เอวฺมสฺส
วจฺนีโย ‘ตสฺส เต อวฺสุโล ลากา, ตสฺส เต ทฺลทฺธํ; สตฺถา จ เต สมมาสมพุทฺธโร, ธมฺโม จ
สวากฺขาโต สฺปรฺเปเวทิตฺโต นฺนฺยยานิกเก อฺุปรสมสํวตฺตนิเก สมมาสมพุทฺธอุปเวทิตฺโต, ตวณฺจ ตสฺมึ ธมฺเม
น ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน วิหฺรติ, น สามึจิปฺปฏิปนฺโน, น ธนฺนธมฺมจารึ, โวฏฺกมฺม จ ตมฺหา ธมฺมา
วตฺตตี’ติ. อิติ โข จุณฺท สตฺถาปิ ตตฺถ ปาสฺสโส, ธมฺเมปิ ตตฺถ ปาสฺสโส, สวโก จ ตตฺถ เอวํ คารโยห.
โย โข จุณฺท เอวฺรฺรูปํ สวากํ เอวํ วเทยฺย ‘เอตฺตายสฺมา ตถา ปฏิปฺชฺชตุ, ยถา เต สตฺถารา ธมฺโม เทสิโต

ปญฺจตฺตํ. โย จ สมฺมาทเปตฺติ, ยถจฺ สมฺมาทเปตฺติ, โย จ สมฺมาทปิโต ตถตฺตํ ปฏฺิพชฺชติ; สพฺเพ เต พหุํ ปุญฺญํ ปสฺวณฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ ? เอวญฺเเหตุ จฺนฺท โหติ สุวากุขาทฺเต ญฺมมวีนเย สฺุปฺปเวทิตฺเต นียยานิกเก อฺุปสมสํวตฺตนิเก สมฺมาสมฺพุทฺธสฺุปฺปเวทิตฺเต.

[๑๖๙] อธิ ปน จฺนฺท สตฺถา จ โหติ สมฺมาสมฺพุทฺธโร, ญฺมโม จ สุวากุขาทฺเต สฺุปฺปเวทิตฺเต นียยานิกเก อฺุปสมสํวตฺตนิเก สมฺมาสมฺพุทฺธสฺุปฺปเวทิตฺเต, สวโก จ ตสฺฺมี ญฺมเม ญฺมมานุญฺมมปฏฺิปนฺโน วิหฺรติ สามีจิปฏฺิปนฺโน อนฺุญฺมจาริ, สมฺมาทาย ตํ ญฺมมํ วตฺตตี. โส เอวมสฺส วจฺนีโย ‘ตสฺส เต อาวุโส ลาภา, ตสฺส เต สฺุทฺธํ; สตฺถา จ เต สมฺมาสมฺพุทฺธโร, ญฺมโม จ สุวากุขาทฺเต สฺุปฺปเวทิตฺเต นียยานิกเก อฺุปสมสํวตฺตนิเก สมฺมาสมฺพุทฺธสฺุปฺปเวทิตฺเต, ตวญฺจ ตสฺฺมี ญฺมเม ญฺมมานุญฺมมปฏฺิปนฺโน วิหฺรติ สามีจิปฏฺิปนฺโน อนฺุญฺมจาริ, สมฺมาทาย ตํ ญฺมมํ วตฺตตี. อิติ โข จฺนฺท สตฺถาปิ ตตฺถ ปาสฺโส, ญฺมโมปิ ตตฺถ ปาสฺโส, สวโกปิ ตตฺถ เอวํ ปาสฺโส. โย โข จฺนฺท เอวฺวูปํ สวากํ เอวํ วเทยฺย ‘อทฺถายสมฺมา ญฺมายปฏฺิปนฺโน ญฺมายํ อาราเชสฺสตี. โย จ ปสฺสตี, ยถจฺ ปสฺสตี, โย จ ปสฺสตีโต⁵ ภิโยโยโส มตฺตํ วิริยํ อารภตี; สพฺเพ เต พหุํ ปุญฺญํ ปสฺวณฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ ? เอวญฺเเหตุ จฺนฺท โหติ สุวากุขาทฺเต ญฺมมวีนเย สฺุปฺปเวทิตฺเต นียยานิกเก อฺุปสมสํวตฺตนิเก สมฺมาสมฺพุทฺธสฺุปฺปเวทิตฺเต.

สวากานฺุตฺตปฺสตฺถ

[๑๗๐] อธิ ปน จฺนฺท สตฺถา จ โลกเก อฺุทฺปาที อรฺหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโร, ญฺมโม จ สุวากุขาทฺเต สฺุปฺปเวทิตฺเต นียยานิกเก อฺุปสมสํวตฺตนิเก สมฺมาสมฺพุทฺธสฺุปฺปเวทิตฺเต, อวิญฺญาปิตตฺถา จสฺส โหนฺติ สวากา สทฺฐมฺเม, น จ เตสํ เกวลํ ปรีชฺฐํ พุทฺธมจฺริยํ อวิกตํ โหติ อฺุตฺตานิเกตํ สพฺพสงฺคาหปทกตํ⁶ สฺุปฺปาฎิหิรกตํ, ยาว เทวมนุสฺเสหิ สฺุปฺปกาสิตํ; อถ เนสํ สตฺถุโน อนฺุตรจฺานํ โหติ. เอวฺวูป โข จฺนฺท สตฺถา สวากานํ กาลกโต อนฺุตฺตปฺไป โหติ. ตํ กิสฺส เหตุ ? สตฺถา หิ โน โลกเก อฺุทฺปาที อรฺหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโร, ญฺมโม จ สุวากุขาทฺเต สฺุปฺปเวทิตฺเต นียยานิกเก อฺุปสมสํวตฺตนิเก สมฺมาสมฺพุทฺธสฺุปฺปเวทิตฺเต, อวิญฺญาปิตตฺถา จมฺห สทฺฐมฺเม, น จ โน เกวลํ ปรีชฺฐํ พุทฺธมจฺริยํ อวิกตํ โหติ อฺุตฺตานิเกตํ สพฺพสงฺคาหปทกตํ สฺุปฺปาฎิหิรกตํ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สฺุปฺปกาสิตํ; อถ โน สตฺถุโน อนฺุตรจฺานํ โหตี. เอวฺวูป โข จฺนฺท สตฺถา สวากานํ กาลกโต อนฺุตฺตปฺไป โหติ.

สวากานฺุตฺตปฺสตฺถ

[๑๗๑] อธิ ปน จฺนฺท สตฺถา จ โลกเก อฺุทฺปาที อรฺหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโร, ญฺมโม จ สุวากุขาทฺเต สฺุปฺปเวทิตฺเต นียยานิกเก อฺุปสมสํวตฺตนิเก สมฺมาสมฺพุทฺธสฺุปฺปเวทิตฺเต, วิญฺญาปิตตฺถา จสฺส โหนฺติ สวากา สทฺฐมฺเม, เกวลญฺจ เตสํ ปรีชฺฐํ พุทฺธมจฺริยํ อวิกตํ โหติ อฺุตฺตานิเกตํ สพฺพสงฺคาหปทกตํ สฺุปฺปาฎิหิรกตํ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สฺุปฺปกาสิตํ; อถ เนสํ สตฺถุโน อนฺุตรจฺานํ โหติ. เอวฺวูป โข จฺนฺท สตฺถา สวากานํ กาลกโต อนฺุตฺตปฺไป โหติ. ตํ กิสฺส เหตุ ? สตฺถา จ โน โลกเก อฺุทฺปาที อรฺหํ สมฺมา

⁵ ก. ปสฺสตี

⁶ ก. สพฺพสงฺคาหปทกตํ

สมพุทฺโธ, ฌโม จ สุวากุขาทิ สุปฺปเวทิตโต นียยานิโก อุปสมถสํวตฺตนิโก สมฺมาสมพุทฺธอุปฺปเวทิตโต, วิญญาปีตตถา จมฺห สทฺธมฺเม, เกวลญจ โน ปริปุริ พุทฺทมจฺริยํ อาริกตํ โหติ อุตฺตานิโกตํ สพุทฺสงฺคาหปทกตํ สปปาฏิหีรกตํ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาสิตํ; อถ โน สตฺถุโน อนฺตรธานํ โหตีติ. เอวฺวูปฺ โข จฺนฺท สตฺถา สวากานํ กาลกโต อนนฺตูปฺโป โหติ.

พุทฺทมจฺริยอุปฺปฺราทิกถา

[๑๗๒] เอเตหิ เจปิ จฺนฺท อญฺเคหิ สมฺนฺนาคตํ พุทฺทมจฺริยํ โหติ; โน จ โข สตฺถา โหติ เถโร รตฺตถญฺญ จิรฺปพุทฺธิตอ อทฺธคโต วโยอนฺุปฺตโต. เอวฺนฺตํ พุทฺทมจฺริยํ อุปฺปฺริ โหติ เตนงฺเคน.

ยโต จ โข จฺนฺท เอเตหิ เจว อญฺเคหิ สมฺนฺนาคตํ พุทฺทมจฺริยํ โหติ สตฺถา จ โหติ เถโร รตฺตถญฺญ จิรฺปพุทฺธิตอ อทฺธคโต วโยอนฺุปฺตโต. เอวฺนฺตํ พุทฺทมจฺริยํ อุปฺปฺริ โหติ เตนงฺเคน.

[๑๗๓] เอเตหิ เจปิ จฺนฺท อญฺเคหิ สมฺนฺนาคตํ พุทฺทมจฺริยํ โหติ, สตฺถา จ โหติ เถโร รตฺตถญฺญ จิรฺปพุทฺธิตอ อทฺธคโต วโยอนฺุปฺตโต; โน จ ขวสฺส เถรา ภิกฺขุ สวากา โหนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา ปตฺตโยคกฺเขมา, อลํ สมกฺขาตุํ สทฺธมฺมสฺส, อลํ อฺุปฺนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหณฺเมหิ สฺุณฺนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตุวา สปปาฏิ-หาริยํ ฌมฺมํ เทเสตุํ. เอวฺนฺตํ พุทฺทมจฺริยํ อุปฺปฺริ โหติ เตนงฺเคน.

ยโต จ โข จฺนฺท เอเตหิ เจว อญฺเคหิ สมฺนฺนาคตํ พุทฺทมจฺริยํ โหติ, สตฺถา จ โหติ เถโร รตฺตถญฺญ จิรฺปพุทฺธิตอ อทฺธคโต วโยอนฺุปฺตโต, เถรา จสฺส ภิกฺขุ สวากา โหนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา ปตฺตโยคกฺเขมา, อลํ สมกฺขาตุํ สทฺธมฺมสฺส, อลํ อฺุปฺนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหณฺเมหิ สฺุณฺนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตุวา สปปาฏิหาริยํ ฌมฺมํ เทเสตุํ. เอวฺนฺตํ พุทฺทมจฺริยํ อุปฺปฺริ โหติ เตนงฺเคน.

[๑๗๔] เอเตหิ เจปิ จฺนฺท อญฺเคหิ สมฺนฺนาคตํ พุทฺทมจฺริยํ โหติ, สตฺถา จ โหติ เถโร รตฺตถญฺญ จิรฺปพุทฺธิตอ อทฺธคโต วโยอนฺุปฺตโต, เถรา จสฺส ภิกฺขุ สวากา โหนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา ปตฺตโยคกฺเขมา, อลํ สมกฺขาตุํ สทฺธมฺมสฺส, อลํ อฺุปฺนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหณฺเมหิ⁷ สฺุณฺนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตุวา สปปาฏิหาริยํ ฌมฺมํ เทเสตุํ; โน จ ขวสฺส มชฺฌิมา ภิกฺขุ สวากา โหนฺติ ๕เปยฺ มชฺฌิมา จสฺส ภิกฺขุ สวากา โหนฺติ; โน จ ขวสฺส นวา ภิกฺขุ สวากา โหนฺติ ๕เปยฺ นวา จสฺส ภิกฺขุ สวากา โหนฺติ; โน จ ขวสฺส เถรา ภิกฺขุ นิโย สวีกา โหนฺติ ๕เปยฺ เถรา จสฺส ภิกฺขุ นิโย สวีกา โหนฺติ; โน จ ขวสฺส มชฺฌิมา ภิกฺขุ นิโย สวีกา โหนฺติ ๕เปยฺ มชฺฌิมา จสฺส ภิกฺขุ นิโย สวีกา โหนฺติ; โน จ ขวสฺส นวา ภิกฺขุ นิโย สวีกา โหนฺติ ๕เปยฺ นวา จสฺส ภิกฺขุ นิโย สวีกา โหนฺติ; โน จ ขวสฺส อฺุปาสกา สวากา โหนฺติ คีหิ โอิทาทวสนา พุทฺทมจฺริโน ๕เปยฺ อฺุปาสกา จสฺส สวากา โหนฺติ คีหิ โอิทาทวสนา พุทฺทมจฺริโน; โน จ ขวสฺส อฺุปาสกา สวากา โหนฺติ คีหิ โอิทาทวสนา กามโภคิโน ๕เปยฺ อฺุปาสกา จสฺส สวากา โหนฺติ คีหิ โอิทาทวสนา กามโภคิโน; โน จ ขวสฺส อฺุปาสกา สวีกา โหนฺติ คีหิ นิโย โอิทาทวสนา พุทฺทมจฺริโน ๕เปยฺ อฺุปาสกา จสฺส สวีกา โหนฺติ คีหิ นิโย โอิทาทวสนา พุทฺทมจฺริโน; โน จ ขวสฺส อฺุปาสกา สวีกา โหนฺติ คีหิ นิโย โอิทาทวสนา กามโภคิโน ๕เปยฺ อฺุปาสกา จสฺส สวีกา โหนฺติ คีหิ นิโย โอิทาทวสนา กามโภคิโน; โน จ ขวสฺส พุทฺทมจฺริยํ โหติ อิทฺถญฺเจว ผีตญฺจ วิตฺถาริกํ พาหุชฺฌญฺญํ ปุถุญฺญตํ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาสิตํ ๕เปยฺ

⁷ ฉ.ม. สหณฺเมหิ

พหุหจริยญจสส โหติ อิทถญจเว ผีตญจ วิตถาริกัม พหุชญญณัม ปุณฺณุตฺตัม ยาว เทวมนุสฺสเสหิ
สุปฺปกาสิตํ; โน จ โข ลากคคยสคคปฺปตฺตํ เวนนฺตํ พหุหจริยํ อปฺริปฺปूरि โหติ เตนงฺเคน.

ยโต จ โข จุณฺท เอตฺตหิ เจว องฺเคหิ สมฺนฺนาคตฺตํ พหุหจริยํ โหติ, สตฺถา จ โหติ เถโร
รตฺตญญ จิรปฺพชฺชิตอ อทฺตคโต วโยอนุปฺปตฺโต, เถรา จสฺส ภิกฺขุ สาวกา โหนฺติ วิยตฺตา วินีตา
วิสารทา ปตฺตโยคกฺเขมา, อลฺลํ สมกฺขาทฺตํ สทฺธมฺมสฺส, อลฺลํ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหฺมเมณ⁸
สุนฺคคหิตํ นิคคเหตฺวา

สฺปฺปาภฺนิหาริยํ ฌมฺมํ เทเสตฺถุ. มชฺฌิมมา จสฺส ภิกฺขุ สาวกา โหนฺติ. นวา จสฺส ภิกฺขุ สาวกา โหนฺติ.
เถรา จสฺส ภิกฺขุณฺนิโย สาวิกา โหนฺติ. มชฺฌิมมา จสฺส ภิกฺขุณฺนิโย สาวิกา โหนฺติ. นวา จสฺส ภิกฺขุณฺนิโย
สาวิกา โหนฺติ. อุปาสกา จสฺส สาวกา โหนฺติ คิหิ โอทาทวสนา พหุหจริโน. อุปาสกา จสฺส
สาวกา โหนฺติ คิหิ โอทาทวสนา กามภคิโน. อุปาสิกา จสฺส สาวิกา โหนฺติ คิหิณฺนิโย โอทาทวสนา
พหุหจริณฺนิโย. อุปาสิกา จสฺส สาวิกา โหนฺติ คิหิณฺนิโย โอทาทวสนา กามภคิณฺนิโย. พหุห
จริยญจสส โหติ อิทถญจเว ผีตญจ วิตถาริกัม พหุชญญณัม ปุณฺณุตฺตัม ยาว เทวมนุสฺสเสหิ สุปฺปกาสิตํ,
ลากคคยสคคปฺปตฺตญจ. เวนนฺตํ พหุหจริยํ ปฺริปฺปूरि โหติ เตนงฺเคน.

[๑๗๕] อหํ โข ปน จุณฺท เอตฺตหิ สตฺถา โลเก อุปฺปนฺโน อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ฌโม จ
สฺวากฺขาโต สุปฺปเวทิตอ นียยานิโก อุปฺสมสํวตฺตนิโก สมฺมาสมฺพุทฺธปฺปเวทิตอ, วิญญาปิตตฺถา จ
เม สาวกา สทฺธมฺเม, เกวลญจ เตสํ ปฺริปฺปूरि พหุหจริยํ อวิกิตํ อุตฺตานิगतํ สพฺพสงฺคาหปทกตํ
สฺปฺปาภฺนิหิรกตํ ยาว เทวมนุสฺสเสหิ สุปฺปกาสิตํ; อหํ โข ปน จุณฺท เอตฺตหิ สตฺถา เถโร รตฺตญญ
จิรปฺพชฺชิตอ อทฺตคโต วโยอนุปฺปตฺโต.

สนฺติ โข ปน เม จุณฺท เอตฺตหิ เถรา ภิกฺขุ สาวกา โหนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา
ปตฺตโยคกฺเขมา, อลฺลํ สมกฺขาทฺตํ สทฺธมฺมสฺส, อลฺลํ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหฺมเมณ สุนฺคคหิตํ
นิคคเหตฺวา สฺปฺปาภฺนิหาริยํ ฌมฺมํ เทเสตฺถุ. สนฺติ โข ปน เม จุณฺท เอตฺตหิ มชฺฌิมมา ภิกฺขุ สาวกา. สนฺติ
โข ปน เม จุณฺท เอตฺตหิ นวา ภิกฺขุ สาวกา. สนฺติ โข ปน เม จุณฺท เอตฺตหิ เถรา ภิกฺขุณฺนิโย สาวิกา.
สนฺติ โข ปน เม จุณฺท เอตฺตหิ มชฺฌิมมา ภิกฺขุณฺนิโย สาวิกา. สนฺติ โข ปน เม จุณฺท เอตฺตหิ นวา
ภิกฺขุณฺนิโย สาวิกา. สนฺติ โข ปน เม จุณฺท เอตฺตหิ อุปาสกา สาวกา คิหิ โอทาทวสนา พหุหจริโน.
สนฺติ โข ปน เม จุณฺท เอตฺตหิ อุปาสกา สาวกา คิหิ โอทาทวสนา กามภคิโน. สนฺติ โข ปน เม
จุณฺท เอตฺตหิ อุปาสิกา สาวิกา คิหิณฺนิโย โอทาทวสนา พหุหจริณฺนิโย. สนฺติ โข ปน เม จุณฺท เอตฺตหิ
อุปาสิกา สาวิกา คิหิณฺนิโย โอทาทวสนา กามภคิณฺนิโย. เอตฺตหิ โข ปน เม จุณฺท พหุหจริยํ
อิทถญจเว ผีตญจ วิตถาริกัม พหุชญญณัม ปุณฺณุตฺตัม ยาว เทวมนุสฺสเสหิ สุปฺปกาสิตํ.

[๑๗๖] ยาวตา โข จุณฺท เอตฺตหิ สตฺถาโร โลเก อุปฺปนฺนา, นานํ จุณฺท อญฺญํ เอกสตฺถารํ
สมฺนุสฺสสามิ เอวํลากคคยสคคปฺปตฺตํ, ยถริวาทํ. ยาวตา โข ปน จุณฺท เอตฺตหิ สํโฆ วา คโณ วา
โลเก อุปฺปนฺโน, นานํ จุณฺท อญฺญํ เอกํ สํหิปี สมฺนุสฺสสามิ เอวํลากคคยสคคปฺปตฺตํ, ยถริวายํ
จุณฺท ภิกฺขุสํโฆ. ยํ โข ตํ จุณฺท สมฺมา วทฺมานอ วทฺเตยฺย ‘สพฺพาการสมฺปนฺนํ สพฺพาการปฺริปฺปूरิ

⁸ ฉ.ม. สหฺมเมหิ

อนุนมนธิกั สุวากุชาติ เกวลั ปริปุริ พุรัมจริยั สุปปกาสิตนุ'ติ. อิทเมว ตั สุมมา วทมาโน วเทยย 'สพพการสมปนฺนั สพพการปริปุริ ฯเปฯ สุปปกาสิตนุ'ติ.

อุทโท⁹ สุทัง จุนท รามปุตโต เอว วาจัง ภาสตี 'ปัสสัน น ปัสสตี'ติ. กิณจ ปัสสัน น ปัสสตีติ. ขุรสส สาณิสิตสส, ตลสมสส ปัสสตี, ธารณจ ขุรสส น ปัสสตี. อิทัง วุจจติ จุนท 'ปัสสัน น ปัสสตี'ติ. ตั¹⁰ โข ปเนตัง จุนท อุทโทเกณ รามปุตเตน ภาสตี หีนัง คมมัมโปถุชชนิกัง อนริยัม อนตถสณฺหิตัง ขุรเมว สนฺธาย. ยถเจตัง¹¹ จุนท สุมมา วทมาโน วเทยย 'ปัสสัน น ปัสสตี'ติ. อิทเมว ตั สุมมา วทมาโน วเทยย 'ปัสสัน น ปัสสตี'ติ. กิณจ ปัสสัน น ปัสสตีติ. เอว สพพการสมปนฺนั สพพการปริปุริ อนุนมนธิกั สุวากุชาติ เกวลั ปริปุริ พุรัมจริยั สุปปกาสิตนุ'ติ, อิติ हेतुं ปัสสตี. อิทเมตถ อปกกฺขเมยฺย, เอวณตัง ปริสุทฺตโร อสฺสาตี, อิติ हेतुं น ปัสสตี. อิทเมตถ อุกกฺขเมยฺย, เอวณตัง ปริปุริ อสฺสาตี, อิติ हेतुं น ปัสสตี. อิทัง วุจจติ 'ปัสสัน น ปัสสตี'ติ. ยัม โข ตัง จุนท สุมมา วทมาโน วเทยย 'สพพการสมปนฺนั ฯเปฯ พุรัมจริยั สุปปกาสิตนุ'ติ. อิทเมว ตั สุมมา วทมาโน วเทยย 'สพพการสมปนฺนั สพพการปริปุริ อนุนมนธิกั สุวากุชาติ เกวลั ปริปุริ พุรัมจริยั สุปปกาสิตนุ'ติ.

สงคายิตพพมม

[๑๗๗] ตสฺมาตีห จุนท เย โว มยา ธมฺมา อภิณฺเฎา เทสิตา, ตตถ สพเพเหว สงฺคมฺม สฺมาคมฺม อตเถน อตถัง พยณฺชเนน พยณฺชนัง สงคายิตพพํ น วิวทิตพพํ; ยถยิทัง พุรัมจริยัม อทฺธนิยัม อสฺส จิรฺภูจิติกั, ตทสฺส พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानัง. กตเม จ เต จุนท ธมฺมา มยา อภิณฺเฎา เทสิตา, ยตถ สพเพเหว สงฺคมฺม สฺมาคมฺม อตเถน อตถัง พยณฺชเนน พยณฺชนัง สงคายิตพพํ น วิวทิตพพํ; ยถยิทัง พุรัมจริยัม อทฺธนิยัม อสฺส จิรฺภูจิติกั, ตทสฺส พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानัง ? เสยฺยถิทัง; จตฺตารโ สติปฏฺจानา จตฺตารโ สมฺมปฺปชานา จตฺตารโ อิทฺธิปาทา ปณฺจินฺทฺริยานิ ปณฺจ พฺลานิ สตฺต สมนฺโพนฺจณฺคา อริโย อฏฺจจฺจิกโก มคฺโค. อิเม โข เต จุนท ธมฺมา มยา อภิณฺเฎา เทสิตา, ยตถ สพเพเหว สงฺคมฺม สฺมาคมฺม อตเถน อตถัง พยณฺชเนน พยณฺชนัง สงคายิตพพํ น วิวทิตพพํ, ยถยิทัง พุรัมจริยัม อทฺธนิยัม อสฺส จิรฺภูจิติกั, ตทสฺส พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानัง.

⁹ อ.ม. อุทโท

¹⁰ อ.ม. ยัม

¹¹ อ.ม. ส. อ. ยถเจตัง

สญญาเปตพฺพวิธิ

[๑๗๘] เตสญฺจ โว จุณฺท สฺมคฺคานํ สฺมโมทฺมานานํ อวิวทฺมานานํ ลิกฺขตํ¹² อญฺญตโร สฺพรหฺมจารี สํฆे ฐมฺมํ ภาเสยฺย. ตตฺร เจ ตุมฺหากํ เอวฺมสฺส ‘อัยฺ โข อายสฺมา อตฺถญฺเจว มิจฺฉา คณฺหาติ, พุยฺยชฺชนานิ จ มิจฺฉา โรเปตี’ติ; ตสฺส เนว อภินฺนุทิตพฺพํ นปฺปฏิกโกสิตพฺพํ, อนภินฺนุทิตฺวา อปฺปฏิกโกสิตฺวา โส เอวฺมสฺส วจฺนีโย ‘อิมสฺส นุ โข อาวุโส อตฺถสฺส อิมานิ วา พุยฺยชฺชนานิ เอตานิ วา พุยฺยชฺชนานิ กตฺมานิ โอปายิกตฺรานิ ? อิมสฺสญฺจ¹³ พุยฺยชฺชนานํ อัยฺ วา อตฺถอ เอโส วา อตฺถอ, กตฺโม โอปายิกตโร’ติ. โส เจ เอวํ วทฺथเยย ‘อิมสฺส โข อาวุโส อตฺถสฺส อิมานเว พุยฺยชฺชนานิ โอปายิกตฺรานิ, ยາ¹⁴ เจว เอตานิ; อิมสฺสญฺจ พุยฺยชฺชนานํ อยเมว อตฺถอ โอปายิกตโร, ยา¹⁵ เจว เอโส’ติ. โส เนว อุตฺตสาเทตพฺพโณ น อปฺสาเทตพฺพโณ, อนุ สุตฺสาเทตฺวา อนปฺสาเทตฺวา เสวว สาธุกํ สญฺญาเปตพฺพโณ ตสฺส จ อตฺถสฺส เตสญฺจ พุยฺยชฺชนานํ นิสฺนฺตียา.

[๑๗๙] อปโรปิ เจ จุณฺท สฺพรหฺมจารี สํฆे ฐมฺมํ ภาเสยฺย. ตตฺร เจ ตุมฺหากํ เอวฺมสฺส ‘อัยฺ โข อายสฺมา อตฺถํ หิ โข มิจฺฉา คณฺหาติ, พุยฺยชฺชนานิ สฺมมา โรเปตี’ติ; ตสฺส เนว อภินฺนุทิตพฺพํ นปฺปฏิกโกสิตพฺพํ, อนภินฺนุทิตฺวา อปฺปฏิกโกสิตฺวา โส เอวฺมสฺส วจฺนีโย ‘อิมสฺส นุ โข อาวุโส พุยฺยชฺชนานํ อัยฺ วา อตฺถอ เอโส วา อตฺถอ, กตฺโม โอปายิกตโร’ติ. โส เจ เอวํ วทฺथเยย ‘อิมสฺส¹⁶ โข อาวุโส พุยฺยชฺชนานํ อยเมว อตฺถอ โอปายิกตโร, ยา เจว เอโส’ติ. โส เนว อุตฺตสาเทตพฺพโณ น อปฺสาเทตพฺพโณ, อนุ สุตฺสาเทตฺวา อนปฺสาเทตฺวา เสวว สาธุกํ สญฺญาเปตพฺพโณ ตสฺสเนว อตฺถสฺส นิสฺนฺตียา.

[๑๘๐] อปโรปิ เจ จุณฺท สฺพรหฺมจารี สํฆे ฐมฺมํ ภาเสยฺย. ตตฺร เจ ตุมฺหากํ เอวฺมสฺส ‘อัยฺ โข อายสฺมา อตฺถํ หิ โข สฺมมา คณฺหาติ, พุยฺยชฺชนานิ มิจฺฉา โรเปตี’ติ. ตสฺส เนว อภินฺนุทิตพฺพํ นปฺปฏิกโกสิตพฺพํ, อนภินฺนุทิตฺวา อปฺปฏิกโกสิตฺวา โส เอวฺมสฺส วจฺนีโย ‘อิมสฺส นุ โข อาวุโส อตฺถสฺส อิมานิ วา พุยฺยชฺชนานิ เอตานิ วา พุยฺยชฺชนานิ, กตฺมานิ โอปายิกตฺรานี’ติ. โส เจ เอวํ วทฺथเยย ‘อิมสฺส โข อาวุโส อตฺถสฺส อิมานเว พุยฺยชฺชนานิ โอปายิกตฺรานิ; ยานิ เจว เอตานิ’ติ. โส เนว อุตฺตสาเทตพฺพโณ น อปฺสาเทตพฺพโณ, อนุ สุตฺสาเทตฺวา อนปฺสาเทตฺวา เสวว สาธุกํ สญฺญาเปตพฺพโณ เตสฺสเยว พุยฺยชฺชนานํ นิสฺนฺตียา.

[๑๘๑] อปโรปิ เจ จุณฺท สฺพรหฺมจารี สํฆे ฐมฺมํ ภาเสยฺย. ตตฺร เจ ตุมฺหากํ เอวฺมสฺส ‘อัยฺ โข อายสฺมา อตฺถญฺเจว สฺมมา คณฺหาติ, พุยฺยชฺชนานิ จ สฺมมา โรเปตี’ติ. ตสฺส ‘สาธุ’ติ ภาสิตํ อภินฺนุทิตพฺพํ อนุโมทิตพฺพํ, ตสฺส ‘สาธุ’ติ ภาสิตํ อภินฺนุทิตฺวา อนุโมทิตฺวา โส เอวฺมสฺส วจฺนีโย

¹² ลิกฺขิตพฺพํ

¹³ อ.ก. อิมสฺส วา, ส. อิมสฺส

¹⁴ อ.ก. ยานิ; ส. ยํ

¹⁵ อ.ก. โย; ส. ยํ

¹⁶ อ.ม. เตสฺ

‘ลามา โน อาวุโส, สุลทฺธํ โน อาวุโส; เย มยํ อายสมนตํ ตาทิสํ สพรหมจารี ปัสสาม เหวํ อตฺถเปตํ พยณฺชนฺเปตฺนติ.

ปัจจนฺยานุญญาตการณํ

[๑๘๒] น โว อหํ จุนฺท ทิฏฺฐจฺฉมฺมิกานํเยว อาสวานํ สํวราย ฐมฺมํ เทเสมิ, น ปนาหํ จุนฺท สมฺปฺรายนิกานํเยว อาสวานํ ปฏฺิฆาตายน ฐมฺมํ เทเสมิ; ทิฏฺฐจฺฉมฺมิกานํ เจวาทํ จุนฺท อาสวานํ สํวราย ฐมฺมํ เทเสมิ, สมฺปฺรายนิกานํ จ อาสวานํ ปฏฺิฆาตายน. ตสมฺมาตฺติห จุนฺท ยํ โว มยา จีวรํ อนฺุญญาตํ, อลํ โว ตํ ยาวเทว สีสฺสสฺส ปฏฺิฆาตายน, อุณฺหสฺสสฺส ปฏฺิฆาตายน, ทํสมฺกสฺวาตาทปสฺสิริสฺส¹⁷สมฺผลฺลฺลฺลํ ปฏฺิฆาตายน, ยาวเทว ทิรฺโกปฺนปฏฺิจฺฉาทฺนตฺถํ; โย โว มยา ปิณฺทปาโต อนฺุญญาโต, อลํ โว โส ยาวเทว อิมฺสฺสสฺส กายสฺสสฺส จิตฺติยา ยาปนาย วิหีสฺสฺสปรตฺติยา พฺรหฺมจฺริยานุคฺคหาย ‘อิตฺติ ปฺุราณญจ เวทนํ ปฏฺิฆฺขามิ, นวญจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ, ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสสฺสติ อนนฺวชฺชตา จ ฉาสฺสูวิหาโร จา’ติ. ยํ โว มยา เสนาสนํ อนฺุญญาตํ, อลํ โว ตํ ยาวเทว สีสฺสสฺส ปฏฺิฆาตายน, อุณฺหสฺสสฺส ปฏฺิฆาตายน, ทํสมฺกสฺวาตาทปสฺสิริสฺสสมฺผลฺลฺลํ ปฏฺิฆาตายน, ยาวเทว อุตุปฺริสฺสสฺยวิโนทฺนปฏฺิสฺลฺลฺลํนารามตฺถํ; โย โว มยา คิลานปฺจฺยเภสฺชชฺชปฺริกฺษาโร อนฺุญญาโต, อลํ โว โส ยาวเทว อุปฺปนาหนํ เวยฺยาพาธิกานํ เวทนาหนํ ปฏฺิฆาตายน อพฺยาปชฺชปฺรมตายน¹⁸.

สุขลฺลิกานฺุโยโค

[๑๘๓] จานํ โข ปเนตํ จุนฺท วิชฺชติ, ยํ อญฺเญตฺติตฺติยา ปฺริพฺพาชกา เหวํ วเทยฺยํ ‘สุขลฺลิกานฺุโยคฺมนฺุยฺตฺตา สมณฺา สกฺยปฺุตฺติยา วิหฺรณฺตี’ติ. เหวํวาทฺิโน¹⁹ จุนฺท อญฺเญตฺติตฺติยา ปฺริพฺพาชกา เหวมฺสฺส วจฺนียา ‘กตฺโม โส อาวุโส สุขลฺลิกานฺุโยโค ? สุขลฺลิกานฺุโยคาปฺิ ทิ พฺหุ อนฺเกวิหิตา นานปฺปการกา’ติ.

จตฺตาโรเม จุนฺท สุขลฺลิกานฺุโยคา ทินฺา คมฺมา ปฺเฏชฺชนิกา อนฺริยา อนตฺถสฺสฺสฺสวิตา น นิพฺพิทาย น วิราคายน น นิโรธายน น อุปฺสมาย น อภินฺุญญาตายน น สมฺโพธายน น นิพฺพานาย สํวตฺตฺนติ. กตฺเม จตฺตาโร ?

อิธ จุนฺท เอกจฺใจ พาลो ปาณฺเ วรฺิตฺวา วรฺิตฺวา อตฺตานํ สุเขติ ปิณฺเณติ; อยํ ปจฺโม สุขลฺลิกานฺุโยโค.

ปฺน จปฺริ จุนฺท อฺิเอกจฺใจ อทฺินฺุ อาทฺิยิตฺวา อาทฺิยิตฺวา อตฺตานํ สุเขติ ปิณฺเณติ; อยํ ทฺุติโย สุขลฺลิกานฺุโยโค.

ปฺน จปฺริ จุนฺท อฺิเอกจฺใจ มุสา ภณฺิตฺวา ภณฺิตฺวา อตฺตานํ สุเขติ ปิณฺเณติ; อยํ ตฺุติโย สุขลฺลิกานฺุโยโค.

¹⁷ อ.ม.ส. ...สิริสส...

¹⁸ อ.ม. อพฺยาปชฺชปฺรมตายน

¹⁹ ก. เหวํ วทมนานา

ปุณ จปรํ จุนฺท อิเธกจฺใจ ปญจหิ กามคฺเณหิ สมปฺปิโต สมงฺคฺญโต ปริจาเรติ; อयํ จตฺตฺโต
 สุขลลิกานฺุโยโค.

อิเม โข จุนฺท จตฺตฺตฺโร สุขลลิกานฺุโยคา หนีนา คมฺมา ไปถฺชฺชนิกา อนริยา อนตฺตสณฺุพิทา
 น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย
 สํวตฺตฺนฺุติ.

จํานํ โข ปเนตฺติ จุนฺท วิชฺชติ, ยํ อญฺญตฺติตฺติยา ปริพฺพชกา เอรํ วเทยฺย “อิเม จตฺตฺตฺโร
 สุขลลิกานฺุโยเค อนฺุยฺยตฺตฺตา สมณฺา สกฺยปฺตฺติยา วิหรนฺฺตี’ติ. เต โว ‘มาเหวณฺฺ’ติสฺสฺ วจฺนียา; น เต โว
 สมฺมา วทมนฺา วเทยฺยํ, อพฺภาจิกฺเขยฺยํ อสตา อญฺเฏน.

[๑๘๔] จตฺตฺตฺโรเม จุนฺท สุขลลิกานฺุโยคา เอกนฺฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย
 อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตฺนฺุติ. กตเม จตฺตฺตฺโร ?

อิธ จุนฺท ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามฺเห วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ญมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกํ ปฺติสฺสุ
 ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ; อयํ ปจฺโม สุขลลิกานฺุโยโค.

ปุณ จปรํ จุนฺท ภิกฺขุ วิตกฺกวิจาร์จํ ฐปฺสมา ๔เปยฺ ทฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ; อยํ
 ทฺติโย สุขลลิกานฺุโยโค.

ปุณ จปรํ จุนฺท ภิกฺขุ ปฺติยา จ วิราคา ๔เปยฺ ตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ; อยํ ตฺติโย
 สุขลลิกานฺุโยโค.

ปุณ จปรํ จุนฺท ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ทฺกฺขสฺส จ ปหานา ๔เปยฺ จตฺตฺตํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรติ; อยํ จตฺตฺโต สุขลลิกานฺุโยโค.

อิเม โข จุนฺท จตฺตฺตฺโร สุขลลิกานฺุโยคา เอกนฺฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย
 อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตฺนฺุติ.

จํานํ โข ปเนตฺติ จุนฺท วิชฺชติ, ยํ อญฺญตฺติตฺติยา ปริพฺพชกา เอรํ วเทยฺยํ ‘อิเม จตฺตฺตฺโร
 สุขลลิกานฺุโยเค อนฺุยฺยตฺตฺตา สมณฺา สกฺยปฺตฺติยา วิหรนฺฺตี’ติ. เต โว ‘เอวณฺฺ’ติสฺสฺ วจฺนียา; สมฺมา เต โว
 วทมนฺา วเทยฺยํ, น เต โว อพฺภาจิกฺเขยฺยํ อสตา อญฺเฏน.

สุขลลิกานฺุโยคานิสฺส

[๑๘๕] จํานํ โข ปเนตฺติ จุนฺท วิชฺชติ, ยํ อญฺญตฺติตฺติยา ปริพฺพชกา เอรํ วเทยฺยํ ‘อิเม
 ปนฺาธุโส จตฺตฺตฺโร สุขลลิกานฺุโยเค อนฺุยฺยตฺตฺตํ วิหฺรติ กติ ผลานิ กตานิสฺสา ปาฏิกงฺขา’ติ.
 เอรํวาทิโน จุนฺท อญฺญตฺติตฺติยา ปริพฺพชกา เอรณฺฺสฺสฺ วจฺนียา ‘อิเม โข อาธุโส จตฺตฺตฺโร
 สุขลลิกานฺุโยเค อนฺุยฺยตฺตฺตํ วิหฺรติ จตฺตฺตฺโร ผลานิ, จตฺตฺตฺโร อานิสฺสา ปาฏิกงฺขา. กตเม จตฺตฺตฺโร ?
 อิธอาธุโส ภิกฺขุ ติณฺฺณํ สณฺุโณชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺุโน โหติ อวินิปฺตฺตมฺโม นียโต
 สมฺโพธิปฺรายโน; อิํ ปจฺมํ ผลํ, ปจฺโม อานิสฺโส. ปุณ จปรํ อาธุโส ภิกฺขุ ติณฺฺณํ สณฺุโณชนานํ
 ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนฺุตฺตา สกฺทาคามี โหติ, สกฺเทว อิมํ โลกํ อาคนฺุตฺวา ทฺกฺขสฺสฺนฺุติ กโรติ;
 อิํ ทฺติยํ ผลํ, ทฺติโย อานิสฺโส. ปุณ จปรํ อาธุโส ภิกฺขุ ปญฺจณฺํ ไอรณฺุภาคิยานํ สณฺุโณชนานํ
 ปริกฺขยา โอบปฺตฺติโก โหติ, ตตฺถ ปรีนิพฺพายี อนาวตฺติตฺตมฺโม ตสฺมา โลกกา; อิํ ตฺติยํ ผลํ, ตฺติโย

อานิสส์โส. ปุณ จปรัง อากุโส ภิกขุ อาสวานัง ขยา อนาสวัง เจโตวิมุตตี ปญญาวิมุตตี ทิฏฐเจ ว ฐมเม
สยั อภิญญา สจจิกตวา ออุปสมปชช วิหระติ; อิทัง จตตถัง ผลัง, จตตถเ อานิสส์โส. อิเม โข อากุโส
จตตารโ สุขลลิกานุโยเค อนนุยุตตานัง วิหระตัง อิมานิ จตตาริ ผลานิ, จตตารโ อานิสส์สา
ปาฎีกงขา'ติ.

ชีณาสวอภัพพจัน

[๑๘๖] จัน โข ปเนตัง จุนท วิชชติ, ยัม อญญตติตถียา ปริพพาชกา เอวัง วเทยยัม
'อญฺจิตตมมา สมณา สกยปุตตียา วิหระนตี'ติ. เอวังวาทีโน จุนท อญญตติตถียา ปริพพาชกา เอวมส
สุ วจนียา 'อตถิ โข อากุโส เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมมาสมพุทฺเณ สาวกานัง
มมา เทสิตา ปญญตตา ยาวซีวัง อนตีกกมนียา. เสยฺยถาปี อากุโส อิททซีโล วา อโยซีโล วา
คมภีรเนโม สุนีชาโต อจโล

อสมฺปเวธี, เอวมเว โข อากุโส เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมมา-สมพุทฺเณ สาวกานัง
มมา เทสิตา ปญญตตา ยาวซีวัง อนตีกกมนียา. โย โส อากุโส ภิกขุ อรหัง ชีณาสโว วุสิตวา
กตกรณียโ อहितภาโร อนนุปรตตสทตถเ ปริกฺชีณภวสญโเยชโน สมฺมทญฺญา วิมุตโต, อภพฺโพ โส
นว จานานิ อชฺฐมาจริตฺ; อภพฺโพ อากุโส ชีณาสโว ภิกขุ สญฺจิจฺจ ปาณัง ซีวิตา โวโรเปตฺ; อภพฺโพ
ชีณาสโว ภิกขุ อทินนัง เถยฺยสงฺฆาตัง อาทิยิตฺ; อภพฺโพ ชีณาสโว ภิกขุ เมถุนัง ฐมมํ ปฏฺฐิเสวิตฺ;
อภพฺโพ ชีณาสโว ภิกขุ สมฺปชานมฺสา ภาสิตฺ; อภพฺโพ ชีณาสโว ภิกขุ สนนฺธิการกัม กามเ
ปริภุชิตฺ. เสยฺยถาปี ปุพฺเพ อาคาริกภูโต; อภพฺโพ ชีณาสโว ภิกขุ ฌนฺทาคตี คนฺตฺ; อภพฺโพ
ชีณาสโว ภิกขุ โทสาคตี คนฺตฺ; อภพฺโพ ชีณาสโว ภิกขุ โมหาคตี คนฺตฺ; อภพฺโพ ชีณาสโว ภิกขุ
ภยาคตี คนฺตฺ. โย โส อากุโส ภิกขุ อรหัง ชีณาสโว วุสิตวา กตกรณียโ อहितภาโร อนนุปรตตสทตถเ
ปริกฺชีณภวสญโเยชโน สมฺมทญฺญา วิมุตโต, อภพฺโพ โข โส อิมานิ นว จานานิ อชฺฐมาจริตฺนุ"ติ.

ปญญาพยากรณ์

[๑๘๗] จัน โข ปเนตัง จุนท วิชชติ, ยัม อญญตติตถียา ปริพพาชกา เอวัง วเทยยัม 'อตีตัง โข
อทฺธานัง อารพฺภ สมโณ โคตโม อตีรํ^{๒๐} ฌาณทสฺสนัง ปญฺญเปตติ, โน จ โข อนาคตัง อทฺธานัง
อารพฺภ อตีรํ^๑ ฌาณทสฺสนัง ปญฺญเปตติ; ตยิทัง กิ สฺ ตยิทัง กถํสู'ติ. เต จ อญญตติตถียา ปริพพาชกา
อญญตวิหิตเกน ฌาณทสฺสเนน อญญตวิหิตกัม ฌาณทสฺสนัง ปญฺญเปตพฺพัม มญฺญนฺติ, ยถิว พาลา
อพยตฺตา. อตีตัง โข จุนท อทฺธานัง อารพฺภ ตถาคตสฺส สตานุสสาริวาณัง โหติ, โส ยาวตกัม อากงฺขติ,
ตาวตกัม อนนุสฺสรติ; อนาคตญฺจ โข อทฺธานัง อารพฺภ ตถาคตสฺส โฟธิชฺชํ ฌาณัง ออุปชชติ 'อยมนฺติมา
ชาติ; นตถิทานิ ปุณฺพวา'ติ. อตีตญฺเจปี โข จุนท โหติ อญฺตํ อตจฺฉํ อนตถสญฺหิตัง, น ตัง ตถาคโต
พฺยากรโเวติ. อตีตญฺเจปี โข จุนท โหติ ญฺตํ ตจฺฉํ อนตถสญฺหิตัง, ตปี ตถาคโต น พฺยากรโเวติ.
อตีตญฺเจปี โข จุนท โหติ ญฺตํ ตจฺฉํ อตถสญฺหิตัง, ตตร กาลญฺญ ตถาคโต โหติ ตสฺส ปญฺหสฺส
เวยฺยากรณาย. อนาคตญฺเจปี จุนท โหติ อญฺตํ อตจฺฉํ อนตถสญฺหิตัง, น ตัง ตถาคโต พฺยากรโเวติ

²⁰ อ.ม. อตีเรกั

ฯเปฯ ตสฺส ปณฺหสฺส เวยยากรณาย. ปจฺจุปปนฺนํ เจปิ จฺนฺท โหติ อภฺตํ อตจฺฉํ อนตฺถสณฺหิตํ, น ตํ ตถาคโต พฺยากรโรติ. ปจฺจุปปนฺนํ เจปิ จฺนฺท โหติ ภูตํ ตจฺฉํ อนตฺถสณฺหิตํ, ตํปี ตถาคโต น พฺยากรโรติ. ปจฺจุปปนฺนํ เจปิ จฺนฺท โหติ ภูตํ ตจฺฉํ อตฺถสณฺหิตํ, ตตฺร กาลญฺญ ตถาคโต โหติ ตสฺส ปณฺหสฺส เวยยากรณาย.

[๑๘๘] อิติ โข จฺนฺท อตีตํ นาคตปจฺจุปปนฺเนสุ ฐมฺเมสุ ตถาคโต กาลวาทิ สจฺจวาทิ²¹ ภูตวาทิ อตฺถวาทิ ฐมฺมวาทิ วินยวาทิ; ตสฺมา ‘ตถาคโต’ติ วุจฺจติ.

ยถา โข จฺนฺท สทฺเวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สพรหมกสฺส สสฺสมณพฺราหฺมณียา ปชาย สทฺเวมนุสฺสาย ทิฏฺฐิํ สุตํ มุตํ วิญญาตํ ปตฺตํ ปริเยสีตํ อนุวิจฺจิตํ มนสา, สພิํ ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธํ; ตสฺมา ‘ตถาคโต’ติ วุจฺจติ.

ยถา จฺนฺท รตฺตี ตถาคโต อนฺตฺตริํ สມมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุทฺธมฺติ, ยถา รตฺตี อนฺุปาทิสฺเส สาย นิพฺพานธฺตฺยา ปรีนิพฺพายติ, ยํ เอตฺสมี อนฺตเร ภาสติ ลปติ นิทฺทิสฺติ, สພนฺตํ ตเถว จ โหติ, โน อญฺญตา; ตสฺมา ‘ตถาคโต’ติ วุจฺจติ.

ยถาวาทิ จฺนฺท ตถาคโต ตถาการิ, ยถาการิ ตถาวาทิ; อิติ ยถาวาทิ ตถาการิ, ยถาการิ ตถาวาทิ; ตสฺมา ‘ตถาคโต’ติ วุจฺจติ.

ยํ²² สทฺเวเก โลเก จฺนฺท สมารเก สพรหมเก สสฺสมณพฺราหฺมณียา ปชาย สทฺเวมนุสฺสาย ตถาคโต อภิกฺขุ อนภิกฺขุโต อญฺญตฺถุทฺโส วสฺวตฺตี; ตสฺมา ‘ตถาคโต’ติ วุจฺจติ.

อพฺยาगतฺตฺถจฺานํ

[๑๘๙] จฺานํ โข ปเนตํ จฺนฺท วิชฺชติ, ยํ อญฺญตฺติตฺถียา ปรีพฺพาชกา เอวํ วทฺเขยฺยํ ‘กิํ นุ โข อวฺุโส โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ ? อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺ’ติ. เอวํวาทิโน จฺนฺท อญฺญตฺติตฺถียา ปรีพฺพาชกา เอวมนุสฺส วจฺนียา ‘อพฺยาगतํ โข อวฺุโส ภควตา “โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺ’ติ.

จฺานํ โข ปเนตํ จฺนฺท วิชฺชติ, ยํ อญฺญตฺติตฺถียา ปรีพฺพาชกา เอวํ วทฺเขยฺยํ ‘กิํ ปนาวฺุโส น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ ? อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺ’ติ. เอวํวาทิโน จฺนฺท อญฺญตฺติตฺถียา ปรีพฺพาชกา เอวมนุสฺส วจฺนียา ‘เอวํปี โข อวฺุโส ภควตา อพฺยาगतํ ‘น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺ’ติ.

จฺานํ โข ปเนตํ จฺนฺท วิชฺชติ, ยํ อญฺญตฺติตฺถียา ปรีพฺพาชกา เอวํ วทฺเขยฺยํ ‘กิํ ปนาวฺุโส โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ ? อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺ’ติ. เอวํวาทิโน จฺนฺท อญฺญตฺติตฺถียา ปรีพฺพาชกา เอวมนุสฺส วจฺนียา ‘อพฺยาगतํ โข ปเนตํ อวฺุโส ภควตา ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺ’ติ.

²¹ อ.ม.ส.อ. ‘สจฺจวาทิ’ติ อิทํ นตฺถิ

²² อ.ม.อ. ยนฺติ สทฺโท น ทิสฺสติ

จําแนก ไช ปเนตํ จุณฺท วิชฺชติ, ยํ อญฺญตติตฺถิยา ปรีพฺพชกา เหวํ วเทยฺยํ ‘กั ปนาวุโส เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ ? อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺ’ติ. เหวํวาทีโน จุณฺท อญฺญตติตฺถิยา ปรีพฺพชกา เหวมสฺสุ วจนียา ‘เอวํปิ ไช อาวุโส ภควตา อพฺยาคตํ ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺ’ติ.

จําแนก ไช ปเนตํ จุณฺท วิชฺชติ, ยํ อญฺญตติตฺถิยา ปรีพฺพชกา เหวํ วเทยฺยํ ‘กสฺมา ปเนตํ อาวุโส สมณฺน โคตเมน อพฺยาคตฺนฺ’ติ. เหวํวาทีโน จุณฺท อญฺญตติตฺถิยา ปรีพฺพชกา เหวมสฺสุ วจนียา ‘น เหวํ อาวุโส อตฺถสฺสญฺหิตํ น ญมฺมสฺสญฺหิตํ น อาทิจฺจพฺพหุมจฺจริยกํ น นิพฺพิทาย น วิราคายน น นิโรธาย น อฺปสฺมา ย น อภิญฺญาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ; ตสฺมา ตํ ภควตา อพฺยาคตฺนฺ’ติ.

พฺยาคตญฺจํ

[๑๙๐] จําแนก ไช ปเนตํ จุณฺท วิชฺชติ, ยํ อญฺญตติตฺถิยา ปรีพฺพชกา เหวํ วเทยฺยํ ‘กั ปนาวุโส สมณฺน โคตเมน พฺยาคตฺนฺ’ติ. เหวํวาทีโน จุณฺท อญฺญตติตฺถิยา ปรีพฺพชกา เหวมสฺสุ วจนียา ‘อึทํ ทฺกฺขนฺ’ติ ไช อาวุโส ภควตา พฺยาคตํ, ‘อຍํ ทฺกฺขนฺสมฺมุทโย’ติ ไช อาวุโส ภควตา พฺยาคตํ, ‘อຍํ ทฺกฺขนฺนิโรธํ’ติ ไช อาวุโส ภควตา พฺยาคตํ, ‘อຍํ ทฺกฺขนฺนิโรธคามีนึ ปฏฺิพฺพทา’ติ ไช อาวุโส ภควตา พฺยาคตฺนฺ’ติ.

จําแนก ไช ปเนตํ จุณฺท วิชฺชติ, ยํ อญฺญตติตฺถิยา ปรีพฺพชกา เหวํ วเทยฺยํ ‘กสฺมา ปเนตํ อาวุโส สมณฺน โคตเมน พฺยาคตฺนฺ’ติ. เหวํวาทีโน จุณฺท อญฺญตติตฺถิยา ปรีพฺพชกา เหวมสฺสุ วจนียา ‘เอตฺถญฺหิ อาวุโส อตฺถสฺสญฺหิตํ เอตํ ญมฺมสฺสญฺหิตํ เอตํ อาทิจฺจพฺพหุมจฺจริยกํ เอกนฺตฺนินิพฺพิทาย วิราคายน นิโรธาย อฺปสฺมา ย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ; ตสฺมา ตํ ภควตา พฺยาคตฺนฺ’ติ.

ปฺพพฺพนฺตสฺสคตทิจฺจนิสฺสย

[๑๙๑] เยปิ เต จุณฺท ปฺพพฺพนฺตสฺสคตา ทิจฺจนิสฺสยยา, เตปิ โว มยา พฺยาคตา, ยถา เต พฺยาคาทพฺพา, ยถา จ เต น พฺยาคาทพฺพา. กั โว อหนฺเต น ตถา²³ พฺยาคริสฺสามิ. เยปิ เต จุณฺท อปรนฺตสฺสคตา ทิจฺจนิสฺสยยา, เตปิ โว มยา พฺยาคตา, ยถา เต พฺยาคาทพฺพา, ยถา จ เต น พฺยาคาทพฺพา. กั โว อหนฺเต น ตถา พฺยาคริสฺสามิ. กตฺเม จ เต จุณฺท ปฺพพฺพนฺตสฺสคตา ทิจฺจนิสฺสยยา, เย โว มยา พฺยาคตา, ยถา เต พฺยาคาทพฺพา, ยถา จ เต น พฺยาคาทพฺพา ? สนฺติ ไช จุณฺท เอเก สมณฺพฺราหฺมณฺนา เหวํวาทีโน เหวํทิจฺจนิสฺสย ‘สฺสสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺ’ติ. สนฺติ ปน จุณฺท เอเก สมณฺพฺราหฺมณฺนา เหวํวาทีโน เหวํทิจฺจนิสฺสย ‘อสฺสสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ ๔เปยฺ สฺสสฺสโต จ อสฺสสฺสโต จ อตฺตา จ โลโก จ. เนวสฺสสฺสโต นาสฺสสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ. สยํกโต อตฺตา จ โลโก จ. ปรีกโต อตฺตา จ โลโก จ. สยํกโต จ ปรีกโต จ อตฺตา จ โลโก จ. อสยํกาโร อปรํกาโร อจิจฺจสมฺมุปฺปนฺโน อตฺตา จ โลโก จ; อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺญนฺ’ติ. ‘สฺสสฺสโต

²³ ก. ตตฺถ

สุขทุกข์. อสสสตี สุขทุกข์. สสสตี อสสสตี สุขทุกข์. เนวสสสตี นาสสสตี สุขทุกข์. สยักตี สุขทุกข์. ปริกตี สุขทุกข์. สยักตี อสสสตี สุขทุกข์. อสยักตี อปrikตี อธิจจสมุปปนฺน สุขทุกข์; อิทเมว สจจํ, โมฆมณฺณตี.

[๑๙๒] ตตฺร จุนฺท เย เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทินฺ อเอวํทิกฺกจินฺ ‘สสสตี อตฺตา จ โลกิ จ, อิทเมว สจจํ, โมฆมณฺณตี; ตฺยารํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วทามิ ‘อติ นุ ไช อิทํ อารุโส, วุจฺจติ ‘สสสตี อตฺตา จ โลกิ จา’ติ. ยถา ไช เต เอวมาหํสุ ‘อิทเมว สจจํ, โมฆมณฺณตี. ตํ เตสํ นานุชานามิ. ตํ กิสฺส เหตุ ? อณฺเณตฺตสฺสตีเนปิ เหตุจ จุนฺท สนฺเตเก สตฺตา. อิมายปิ ไช อหํ จุนฺท ปณฺณตฺติยา เนว อตฺตนา สมสมํ สมฺนุสฺสํ, กุโต ภียโย; อถ ไช อหเมว ตตฺถ ภียโย, ยทิตํ อธิปณฺณตฺติ.

[๑๙๓] ตตฺร จุนฺท เย เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทินฺ อเอวํทิกฺกจินฺ ‘อสสสตี อตฺตา จ โลกิ จ ๗เปยฺ สสสตี จ อสสสตี จ อตฺตา จ โลกิ จ. เนวสสสตี นาสสสตี อตฺตา จ โลกิ จ. สยักตี อตฺตา จ โลกิ จ. ปริกตี อตฺตา จ โลกิ จ. สยักตี จ ปริกตี จ อตฺตา จ โลกิ จ. อสยักตี อปrikตี อธิจจสมุปปนฺน อตฺตา จ โลกิ จ. สสสตี สุขทุกข์. อสสสตี สุขทุกข์. สสสตี อสสสตี สุขทุกข์. เนวสสสตี นาสสสตี สุขทุกข์. สยักตี สุขทุกข์. ปริกตี สุขทุกข์. สยักตี อสสสตี สุขทุกข์. อสยักตี อปrikตี อธิจจสมุปปนฺน สุขทุกข์; อิทเมว สจจํ, โมฆมณฺณตี; ตฺยารํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วทามิ ‘อติ นุ ไช อิทํ อารุโส, วุจฺจติ ‘อสยักตี อปrikตี อธิจจสมุปปนฺน สุขทุกข์’ติ. ยถา ไช เต เอวมาหํสุ ‘อิทเมว สจจํ, โมฆมณฺณตี. ตํ เตสํ นานุชานามิ. ตํ กิสฺส เหตุ ? อณฺเณตฺตสฺสตีเนปิ เหตุจ จุนฺท สนฺเตเก สตฺตา. อิมายปิ ไช อหํ จุนฺท ปณฺณตฺติยา เนว อตฺตนา สมสมํ สมฺนุสฺสํ, กุโต ภียโย; อถ ไช อหเมว ตตฺถ ภียโย, ยทิตํ อธิปณฺณตฺติ. อิม ไช เต จุนฺท ปุพฺพนฺตสฺสคตา ทิกฺกจินฺสฺสยา, เย โว มยา พฺยาจตา ยถา เต พฺยา กาทพฺพา, ยถา จ เต น พฺยาจาทพฺพา. กิ โว อหนฺเต ตถา พฺยากริสฺสํ.²⁴

อปรนฺตสฺสคตทิกฺกจินฺสฺสย

[๑๙๔] กตเม จ เต จุนฺท อปรนฺตสฺสคตา ทิกฺกจินฺสฺสยา, เย โว มยา พฺยาจตา, ยถา เต พฺยาจาทพฺพา, ยถา จ เต น พฺยาจาทพฺพา. กิ โว อหํ เต น ตถา พฺยากริสฺสํ. สนฺติ จุนฺท เอเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทินฺ อเอวํทิกฺกจินฺ ‘รูปํ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺนา, อิทเมว สจจํ, โมฆมณฺณตี. สนฺติ ปน จุนฺท เอเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทินฺ อเอวํทิกฺกจินฺ ‘อรูปี อตฺตา โหติ. รูปํ จ อรูปํ จ อตฺตา โหติ. เนวรูปํนารูปํ อตฺตา โหติ. สญฺญํ อตฺตา โหติ. อสญฺญํ อตฺตา โหติ. เนวสญฺญํนาสญฺญํ อตฺตา โหติ. อตฺตา อจฺฉิขฺชติ วินสฺสตี น โหติ ปรมฺมรณฺนา, อิทเมว สจจํ, โมฆมณฺณตี.

ตตฺร จุนฺท เย เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทินฺ อเอวํทิกฺกจินฺ ‘รูปํ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺนา, อิทเมว สจจํ, โมฆมณฺณตี; ตฺยารํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วทามิ ‘อติ นุ ไช อิทํ อารุโส, วุจฺจติ ‘รูปํ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺนา’ติ. ยถา ไช เต เอวมาหํสุ ‘อิทเมว สจจํ, โมฆมณฺณตี.

²⁴ อ.ม. พฺยากริสฺสํตี

ตํ เตสํ นานุชานามิ. ตํ กิสุส เหตุ ? อญญาตสญญินปิ เหตุถ จุณฺท สนฺเตเก สตุตา. อิมายปิ ไช อหํ จุณฺท ปญฺจตติยา เนว อตตนา สมสมํ สมนุสฺสํ, กุโต ภียโย; อถ ไช อหเมว ตตถ ภียโย, ยทิตํ อธิปญฺจตติ.

[๑๙๕] ตตฺร จุณฺท เย เต สมณพฺรหฺมณา เอวํวาทินอ เอวํทิกฺกุจฺจिन ‘อรูปี อตฺตา โหติ. รูปี จ อรูปี จ อตฺตา โหติ. เนวรूपีนารूपี อตฺตา โหติ. สญฺญี อตฺตา โหติ. อสญฺญี อตฺตา โหติ. เนวสญฺญีนาสญฺญี อตฺตา โหติ. อตฺตา อุกฺกิชฺชติ วินฺสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺจนฺ’ติ; ตฺยารํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วทามิ ‘อตฺถิ นุ ไช อิทํ อากุโส, วุจฺจติ ‘อตฺตา อุกฺกิชฺชติ วินฺสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณา’ติ. ยถา ไช เต จุณฺท เอวมาหํสุ ‘อิทเมว สจฺจํ, โมฆมญฺจนฺ’ติ. ตํ เตสํ นานุชานามิ. ตํ กิสุส เหตุ ? อญญาตสญญินปิ เหตุถ จุณฺท สนฺเตเก สตุตา. อิมายปิ ไช อหํ จุณฺท ปญฺจตติยา เนว อตตนา สมสมํ สมนุสฺสํ, กุโต ภียโย; อถ ไช อหเมว ตตถ ภียโย, ยทิตํ อธิปญฺจตติ. อิม ไช เต จุณฺท อปรนฺตสทฺคตา ทิกฺกุจฺจินฺสฺสยา, เย โว มยา พฺยาทตา, ยถา เต พฺยาทตพฺพา, ยถา จ เต น พฺยาทตพฺพา’ติ. กิ โว อหํ เต น ตถา พฺยาทริสฺสามิ.

[๑๙๖] อิมสญฺจ จุณฺท ปุพฺพนฺตสทฺคตานิ ทิกฺกุจฺจินฺสฺสยานํ อิมสญฺจ อปรนฺตสทฺคตานิ ทิกฺกุจฺจินฺสฺสยานํ ปหานาย สมตฺติกฺกมาย เอวํ มยา จตฺตารโ สติปฺภฺจนา เทสิตา ปญฺจตฺตา. กตเม จตฺตารโ ? อถ จุณฺท ภิกฺขุ กาเย กายานุสฺสึ วิหฺรติ อาตاپิ สมนฺชาโน สติมา วิเนยฺย โลก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ เวทนานุสฺสึ ฆเปยฺ จิตฺเต จิตฺตานุสฺสึ ฆเปยฺ ญมฺเมสุ ญมฺมานุสฺสึ วิหฺรติ อาตاپิ สมนฺชาโน สติมา วิเนยฺย โลก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อิมสญฺจ จุณฺท ปุพฺพนฺตสทฺคตานิ ทิกฺกุจฺจินฺสฺสยานํ อิมสญฺจ อปรนฺตสทฺคตานิ ทิกฺกุจฺจินฺสฺสยานํ ปหานาย สมตฺติกฺกมาย เอวํ มยา อิม จตฺตารโ สติปฺภฺจนา เทสิตา ปญฺจตฺตา”ติ.

[๑๙๗] เตน ไช ปน สมเยน อายสฺมา อูปวาณ ภาควโต ปิกฺกจฺจิตฺ จิตฺ โหติ ภาควนฺตํ วีชฺยมาโน. อถ ไช อายสฺมา อูปวาณ ภาควนฺตํ เอตทโวจ “อจฺฉริยํ ภาณฺเต, อพฺภุตํ ภาณฺเต; ปาสาทิกโก วตายํ ภาณฺเต ญมฺมปริยาโย, สฺุปาสาทิกโก วตายํ ภาณฺเต ญมฺมปริยาโย; โก นามายํ ภาณฺเต ญมฺมปริยาโย”ติ. “ตสฺมาติห ตวํ อูปวาณ อิมํ ญมฺมปริยาโย ‘ปาสาทิกโก’เตวว ชาเรหิ”ติ. อิทมโวจ ภาควา. อตฺตมโน อายสฺมา อูปวาณ ภาควโต ภาสิตํ อภินฺนุทีติ.

ปาสาทิกสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ จฏฺฐํ.

๖. ปาสาทิกสูตร ว่าด้วยเหตุให้เกิดความเลื่อมใส

[๑๖๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทในอัมพวันของพวงเจ้าศากยะนามว่าเวรัญญา
แคว้นสักกะ

นิครนถ์ นาฏบุตรถึงแก่กรรม

สมัยนั้น นิครนถ์ นาฏบุตร ได้ถึงแก่กรรมไม่นานที่กรุงปาวา เพราะการถึงแก่กรรมของนิครนถ์
นาฏบุตรนั้น พวกนิครนถ์จึงแตกกัน เกิดแยกเป็น ๒ พวก ต่างบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ใช้หอกคือ
ปากทิมแทงกันอยู่ว่า “ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ แต่เรารู้ทั่วถึงธรรมวินัย ท่านจะรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้
อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด แต่ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก คำพูดของข้าพเจ้ามีประโยชน์ แต่คำพูดของท่านไม่มี
ประโยชน์ คำที่ควรพูดก่อน ท่านกลับพูดภายหลัง คำที่ควรพูดภายหลัง ท่านกลับพูดก่อน เรื่องที่ท่านเคยชิน
ได้ผันแปรไปแล้ว ข้าพเจ้าจับผิดคำพูดของท่านได้แล้ว ข้าพเจ้าชมท่านได้แล้ว ถ้าท่านมีความสามารถ ก็จง
หาทางแก้คำพูดหรือเปลี่ยนตนให้พ้นผิดเถิด” เห็นจะมีการชกกันเท่านั้นที่จะเป็นไปในพวกนิครนถ์ ผู้เป็น
สาวกของนิครนถ์ นาฏบุตร แม้พวกสาวกของนิครนถ์ นาฏบุตรที่เป็นคฤหัสถ์หนุ่มสาว ก็มีอาการเปื้อน
หน่าย คลายความรัก รู้สึกท้อถอยในพวกนิครนถ์ ผู้เป็นสาวกของนิครนถ์ นาฏบุตร ทั้งนี้เพราะธรรมวินัยที่
นิครนถ์ นาฏบุตรกล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบ
ระงับ เป็นธรรมวินัยที่ผู้มีเชื้อพระสมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ เป็นธรรมวินัยที่มีที่พำนักถูกทำลายแล้ว²⁵ เป็น
ธรรมวินัยที่ไม่มีที่พึ่งอาศัย²⁶

[๑๖๕] ครั้งนั้น พระจุนทะ สมณทูตเทศ²⁷ จำพรรษาอยู่ในกรุงปาวาได้เข้าไปหาท่านพระอานนท์ซึ่ง
อยู่ในสามคาม²⁸ กราบท่านพระอานนท์แล้วนั่ง ณ ที่สมควรแล้ว ได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่านผู้
เจริญ นิครนถ์ นาฏบุตร ได้ถึง แก่กรรมไม่นานที่กรุงปาวา เพราะการถึงแก่กรรมของนิครนถ์ นาฏบุตรนั้น
พวก นิครนถ์จึงแตกกัน เกิดแยกกันเป็น ๒ พวก ฯลฯ เป็นธรรมวินัยที่มีที่พำนัก ถูกทำลายแล้ว เป็นธรรม
วินัยที่ไม่มีที่พึ่งอาศัย” เมื่อพระจุนทะ สมณทูตเทศกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กล่าวว่า “คุณจุนทะ
นี้เป็นข้ออ้าง²⁹ที่จะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้ มาเถิด คุณจุนทะ เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ แล้วกราบทูลเรื่องนี้แด่พระผู้มีพระภาค” พระจุนทะ สมณทูตเทศรับคำแล้ว

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ และพระจุนทะ สมณทูตเทศ ได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค

²⁵ **ที่พำนักถูกทำลายแล้ว** หมายความว่านิครนถ์ นาฏบุตรเป็นที่พำนักของเหล่าสาวก เมื่อเขาถึงแก่กรรมแล้ว เหล่าสาวกจึงหมด
ที่พึ่งพึ่ง ธรรมของเขาก็เหมือนสูญสิ้นไปด้วย (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๖๔/๙๔)

²⁶ ดูเทียบ ข้อ ๓๐๑ หน้า ๒๔๙ ในเล่มนี้

²⁷ **พระจุนทะ สมณทูตเทศ** หมายถึงพระเถระผู้นี้เป็นน้องชายของพระธรรมเสนาบดีสารีบุตร และเป็นสังฆิ- วิหาริกของพระอานนท์
คำนี้พวกภิกษุเรียกท่าน ในขณะที่เป็นสามเณร เมื่อท่านเป็นพระแล้วก็ยังเรียกชื่อนี้อยู่ (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๖๔/๙๕-๙๗)

²⁸ **สามคาม** หมายถึงชื่อหมู่บ้านที่มีข้าวฟ่างมากมาย (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๖๕/๙๖, ที.ปา.ฎีกา (บาลี) ๑๖๕/๑๐๙)

²⁹ **เป็นข้ออ้าง** ในที่นี้หมายถึงเป็นมูลเหตุแห่งการได้รับฟังธรรมกถาจากสำนักของพระผู้มีพระภาค (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๖๕/๙๗,
ที.ปา.ฎีกา (บาลี) ๑๖๕/๑๐๙)

ดังนั้น “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระจุนทะ สมณทูตเทศน์บอกว่า “นิครนถ์ นาฏบุตรได้ถึงแก่กรรมไม่นานที่กรุง ปาวา เพราะการถึงแก่กรรมของนิครนถ์ นาฏบุตรนั้น พวกนิครนถ์จึงแตกกัน ฯลฯ เป็นธรรมวินัยที่มีที่พำนัก ถูกทำลายแล้ว เป็นธรรมวินัยที่ไม่มีที่พึ่งอาศัย”

ธรรมวินัยที่บุคคลผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้

[๑๖๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ข้อนั้นก็เป็นอย่างนี้แหละ จุนทะ ในธรรมวินัย ที่ศาสดากล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมวินัยที่ผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ จุนทะ ในโลกนี้มีศาสดาผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีธรรมที่ศาสดากล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมวินัยที่ผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ และสาวกก็ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามตามธรรมในธรรมนั้น ประพฤติหลีกเลี่ยงจากธรรมนั้น³⁰ สาวกของศาสดานั้นจะพึงมีคณกล่าวถึงอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว ศาสดาของท่านผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และธรรมก็เป็นอันศาสดากล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ แต่ท่านก็ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ประพฤติหลีกเลี่ยงจากธรรมนั้น” ด้วยเหตุนี้ จุนทะ แม้ศาสดาในธรรมวินัยนั้น จะพึงถูกติเตียน ธรรมในธรรมวินัยนั้นจะพึงถูกติเตียน แต่สาวกในธรรมวินัยนั้นควรได้รับการสรรเสริญ จุนทะ ผู้ที่กล่าวกับสาวกเช่นนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านจงปฏิบัติตามธรรมที่ศาสดาของท่านแสดงไว้ บัญญัติไว้เกิด” ผู้ชักชวน³¹ ผู้ที่เขาชักชวนและผู้ที่ถูกชักชวนแล้ว³²ปฏิบัติตามนั้น ทั้งหมดย่อมประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะข้อนั้นก็เป็นอย่างนี้แหละ จุนทะ ในธรรมวินัยที่ศาสดากล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกไปจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมวินัยที่ผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้

[๑๖๗] อนึ่ง จุนทะ ในโลกนี้มีศาสดาที่ผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีธรรม ที่ศาสดากล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ และสาวกก็เป็น ผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ยึดถือประพฤติธรรมนั้น สาวกของศาสดานั้นจะพึงมีคณกล่าวถึงอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ไม่เป็นลาภของท่าน ท่านได้ไม่ดีแล้ว ศาสดาของท่านเป็นผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมก็เป็นอันศาสดากล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ ท่านก็ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ยึดถือประพฤติธรรมนั้น” ด้วยเหตุนี้แล จุนทะ ศาสดาในธรรมวินัยนั้นจะพึงถูกติเตียน ธรรมในธรรมวินัยนั้น ก็พึงถูกติเตียน และสาวกในธรรมวินัยนั้นก็ควรถูกติเตียน จุนทะ ผู้ที่กล่าวกับสาวกเช่นนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านปฏิบัติถูกต้องแล้ว จักทำสิ่งที่ถูกต้องให้สำเร็จได้อย่างแน่นอน” ผู้สรรเสริญ ผู้ที่เขาสรรเสริญ และผู้ที่ได้รับการสรรเสริญ แล้วปรารถนาความเพียร³³ให้ยิ่งขึ้นไป ทั้งหมดย่อมประสพสิ่งมิใช่บุญเป็นอันมาก ข้อนั้น เพราะ

³⁰ ประพฤติหลีกเลี่ยงจากธรรมนั้น ในที่นี้หมายถึงไม่บำเพ็ญธรรมต่อไป ทำให้มีช่องว่าง (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๖๖/๙๘)

³¹ ผู้ชักชวน ในที่นี้หมายถึงอาจารย์ (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๖๖/๙๘)

³² ผู้ที่เขาชักชวนและผู้ที่ถูกชักชวนแล้ว ในที่นี้หมายถึงอันเตวาลิก (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๖๖/๙๘)

³³ ปรารถนาความเพียร ในที่นี้หมายถึงบำเพ็ญเพียรที่ทำให้เกิดทุกข์แก่ตน (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๖๗/๙๘)

เหตุใด เพราะข้อนั้นก็เป็นอย่างนี้แหละ จุนทะ ในธรรมวินัยที่ศาสดากล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมวินัยที่ผู้มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้

ธรรมวินัยที่บุคคลผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้

[๑๖๘] จุนทะ อนึ่ง ในโลกนี้ มีศาสดาผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีธรรมที่ศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้³⁴ เป็นไปเพื่อความสงบ ระงับ เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ แต่สาวกไม่เป็นผู้ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ประพฤติหลักเลียงจากธรรมนั้น สาวกของศาสดานั้นจะพึงมีคนกล่าวถึงอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ไม่ใช่ ลากษณของท่าน ท่านได้ไม่ดีแล้ว ศาสดาของท่านเป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า และธรรมก็เป็นอันศาสดานั้น กล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ แต่ท่านไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ประพฤติหลักเลียงจากธรรมนั้น” ด้วยเหตุนี้แหละ จุนทะ แม้ศาสดาในธรรมวินัยนั้นก็จะพึงได้รับการสรรเสริญ ธรรมในธรรมวินัยนั้นจะพึงได้รับการสรรเสริญ แต่สาวกในธรรมวินัยนั้น ควรถูกติเตียน จุนทะ ผู้ที่กล่าวกับสาวกเช่นนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านจงปฏิบัติธรรมที่ศาสดาของท่านแสดงไว้ บัญญัติไว้เถิด” ผู้ชักชวน ผู้ที่เขาชักชวน และผู้ที่ถูก ชักชวนแล้ว ปฏิบัติตามนั้น ทั้งหมดจะประสบบุญเป็นอันมาก ข้อนั้น เพราะเหตุใด เพราะข้อนั้นก็เป็นอย่างนี้แหละ จุนทะ ในธรรมวินัยที่พระศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมวินัยที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้

[๑๖๙] จุนทะ อนึ่ง ในโลกนี้ มีศาสดาผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีธรรมที่ศาสดานั้นกล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบ ระงับ เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ และสาวกก็เป็นผู้ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ยึดถือปฏิบัติธรรมนั้น สาวกของศาสดานั้นจะพึงมีคนผู้กล่าวถึงอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย เป็นลากษณของท่าน ท่านได้ดีแล้ว ศาสดาของท่านเป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมก็เป็นอันพระศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ และท่านก็ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ยึดถือปฏิบัติธรรมนั้น” ด้วย เหตุนี้แหละ จุนทะ ศาสดาในธรรมวินัยนั้นจะพึงได้รับการสรรเสริญ ธรรมในธรรมวินัยนั้นจะพึงได้รับการสรรเสริญ และสาวกในธรรมวินัยนั้นก็ควรได้รับการสรรเสริญ จุนทะ ผู้ที่กล่าวกับสาวกเช่นนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านปฏิบัติถูกต้องแล้ว จักทำสิ่งที่ถูกต้องให้สำเร็จได้อย่างแน่นอน” ผู้สรรเสริญ ผู้ที่เขาสรรเสริญและผู้ที่ได้รับการสรรเสริญแล้วปรารถนาความเพียรให้ยิ่งขึ้นไป ทั้งหมดจะประสบบุญเป็นอันมาก ข้อนั้น เพราะเหตุใด เพราะข้อนั้นก็เป็นอย่างนี้แหละ จุนทะ ในธรรมวินัยที่ศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมวินัย ที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้

ศาสดาผู้ให้สาวกเตือนร้อนในภายหลัง

[๑๗๐] จุนทะ อนึ่ง ศาสดาผู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้ว ในโลกนี้ และธรรมอันศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ แต่ศาสดายังไม่ทรงทำให้สาวกทั้งหลายของพระองค์เข้าใจอรรถในสังคหกรรม ทั้งไม่ทำพหุมจรรย ที่บริบูรณ์ครบถ้วนให้แจ่มแจ้ง ให้เข้าใจง่าย ให้มีบทที่รวบรวมไว้พร้อมแล้ว

³⁴ เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ในที่นี้หมายถึงนำไปบรรลุมรรคและผล (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๖๘/๙๘)

ให้มีผลอย่างปาฏิหาริย์³⁵แก่สาวกเหล่านั้น จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย³⁶ ต่อมา ศาสดาของสาวกเหล่านั้นปรินิพพานไป ศาสดาเห็นปานนี้แล ปรินิพพานแล้ว ทำให้สาวกทั้งหลายเดือดร้อน ในภายหลัง ข้อนั้นเพราะเหตุไร (สาวกเหล่านั้นคิดว่า) “เพราะศาสดาผู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้วในโลก และธรรมก็เป็นอันศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบ ระวัง เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ แต่ศาสดายังไม่ทรงทำให้เราทั้งหลาย เข้าใจอรรถในพระสัทธรรม ทั้งไม่ทำพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์ครบถ้วน ให้แจ่มแจ้ง ให้เข้าใจง่าย ให้มีบทที่รวบรวมไว้พร้อมแล้ว ให้มีผลอย่างปาฏิหาริย์แก่พวกเรา จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ต่อมา ศาสดาของเราทั้งหลายปรินิพพานไป” จุนทะ ศาสดาเห็นปานนี้แลปรินิพพานแล้ว ทำให้สาวกทั้งหลายเดือดร้อนในภายหลัง

ศาสดาผู้ไม่ทำให้สาวกเดือดร้อนในภายหลัง

[๑๗๑] จุนทะ อนึ่ง ศาสดาผู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เกิดขึ้นแล้วในโลกนี้ ธรรมก็เป็นอันศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระวัง เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ และพระศาสดาทรงทำให้สาวกทั้งหลายของพระองค์เข้าใจอรรถในสัทธรรม ทั้งทำ พรหมจรรย์ที่บริบูรณ์ครบถ้วนให้แจ่มแจ้ง ให้เข้าใจง่าย ให้มีบทที่รวบรวมไว้พร้อมแล้ว ให้มีผลอย่างปาฏิหาริย์แก่สาวกเหล่านั้น จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ต่อมา ศาสดาของสาวกเหล่านั้น ปรินิพพานไป ศาสดาเห็นปานนี้แลปรินิพพานแล้ว ย่อมไม่ทำให้สาวกเดือดร้อนในภายหลัง ข้อนั้นเพราะ เหตุไร (สาวกเหล่านั้นคิดว่า) “เพราะศาสดาผู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้วในโลก และธรรมก็เป็นอันศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจาก ทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระวัง เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ และพระศาสดาทรงทำให้เราทั้งหลายให้เข้าใจอรรถในพระสัทธรรม ทั้งทรงทำพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์ครบถ้วน ให้แจ่มแจ้ง ให้เข้าใจง่าย ให้มีบทรวบรวมไว้พร้อมแล้ว ให้มีผลอย่างปาฏิหาริย์แก่พวกเรา จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ต่อมาศาสดาปรินิพพานไป” จุนทะ ศาสดาเห็นปานนี้แล ปรินิพพานแล้ว ย่อมไม่ทำ ให้สาวกทั้งหลายเดือดร้อนในภายหลัง

เรื่องพรหมจรรย์ที่ไม่บริบูรณ์ เป็นต้น

[๑๗๒] ๑. จุนทะ แม้หากว่าพรหมจรรย์ ประกอบด้วยองค์เหล่านี้ คือ ศาสดาเป็นผู้ไม่มั่นคง ไม่เป็นผู้มีประสบการณ์มาก ไม่เป็นผู้บวชมานาน ไม่เป็นผู้มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ไม่เป็นผู้ล่วงกาลผ่านวัยมามาก พรหมจรรย์นั้นย่อมไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น อย่างนี้

เมื่อใด พรหมจรรย์ประกอบด้วยองค์เหล่านี้ คือ ศาสดาเป็นผู้มั่นคง³⁷ มีประสบการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก เมื่อนั้น พรหมจรรย์นั้นย่อมบริบูรณ์ด้วยองค์นั้น อย่างนี้

[๑๗๓] ๒. จุนทะ แม้หากว่าพรหมจรรย์ประกอบด้วยองค์เหล่านี้ คือ

³⁵ ทำให้มีผลอย่างปาฏิหาริย์ ในที่นี้หมายถึงนำผู้ปฏิบัติให้ออกจากทุกข์ได้ (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๗๐/๙๙)

³⁶ คำว่า “ประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” นี้ แปลจากบาลีว่า “ยาว เทวมนุสเสหิ สุปปกาสิตฺ” ตามนัย ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๗๐/๙๙, ที.ปา.ฎีกา (บาลี) ๑๗๐/๑๑๒ แต่ตามนัย ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๑๖๘/๑๕๙, ชุ.อุ. (บาลี) ๕๑/๓๕๐ แปลว่า “กระทั่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายประกาศได้ดีแล้ว”

³⁷ ผู้มั่นคง หมายถึงผู้ประกอบด้วยธรรมมีศีลขันธเป็นต้นที่ทำให้มีความมั่นคง (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๗๒/๙๙, ที.ปา.ฎีกา (บาลี) ๑๗๒/๑๑๒)

ศาสดาเป็นผู้มั่นคง มีประสบการณ์มาก³⁸ บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมา มาก แต่ภิกษุสาวกผู้เป็นเถระของศาสดานั้น เป็นผู้ไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก้ตัวกล้า ไม่ บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ³⁹ ไม่อาจกล่าวพระสัทธรรมได้โดยชอบ ไม่อาจแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบ ปรักปรำ⁴⁰ ที่เกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมได้ พรหมจรรย์ นั้นยอมไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น อย่างนี้เมื่อใด พรหมจรรย์ประกอบด้วยองค์เหล่านี้ คือ ศาสดาเป็นผู้ มั่นคง มีประสบการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่ หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมา มาก และภิกษุสาวกผู้เป็นเถระของศาสดานั้น เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการ แนะนำ แก้ตัวกล้า บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ อาจกล่าวพระสัทธรรมได้โดยชอบ อาจแสดงธรรมมี ปาฏิหาริย์ ปราบปรักปรำที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมได้ เมื่อนั้น พรหมจรรย์นั้นยอมบริบูรณ์ด้วยองค์ นั้น อย่างนี้

[๑๗๔] ๓. จุนทะ แม้หากว่าพรหมจรรย์ประกอบด้วยองค์เหล่านี้ คือ

ศาสดาเป็นผู้มั่นคง มีประสบการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมา มาก และภิกษุสาวกผู้เป็นเถระของศาสดานั้น เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แก้ตัวกล้า บรรลุธรรมอัน เกษมจากโยคะ อาจกล่าวพระสัทธรรมได้โดยชอบ อาจแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ปราบปรักปรำที่เกิดขึ้นให้ เรียบร้อย โดยชอบธรรมได้ แต่ภิกษุสาวกผู้เป็นมัจฉิมะของศาสดานั้นเป็นผู้ไม่เฉียบแหลม ... พรหมจรรย์ นั้นยอมไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น อย่างนี้

๔. ... ภิกษุสาวกผู้เป็นมัจฉิมะของศาสดานั้นเป็นผู้เฉียบแหลม ... แต่ภิกษุสาวกผู้เป็น นวกะของศาสดานั้นเป็นผู้ไม่เฉียบแหลม ...

๕. ... ภิกษุสาวกผู้เป็นนวกะของศาสดานั้นเป็นผู้เฉียบแหลม ... แต่ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นเถรีของ ศาสดานั้นเป็นผู้ไม่เฉียบแหลม ...

๖. ... ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นเถรีของศาสดานั้นเป็นผู้เฉียบแหลม ... แต่ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นมัจฉิมะ ของศาสดานั้นเป็นผู้ไม่เฉียบแหลม ...

๗. ... ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นมัจฉิมะของศาสดานั้นเป็นผู้เฉียบแหลม ... แต่ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็น นวกาของศาสดานั้นเป็นผู้ไม่เฉียบแหลม ...

๘. ... ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นนวกาของศาสดานั้นเป็นผู้เฉียบแหลม ... แต่อุบาสกสาวกของศาสดา นั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติพรหมจรรย์เป็นผู้ไม่เฉียบแหลม ...

๙. ... อุบาสกสาวกของศาสดานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติพรหมจรรย์เป็นผู้เฉียบ แหลม ... แต่อุบาสกสาวกของศาสดานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว บริโภคคาม เป็นผู้ไม่เฉียบแหลม ...

๑๐. ... อุบาสกสาวกของศาสดานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว บริโภคคามเป็นผู้เฉียบ แหลม ... แต่อุบาสกสาวิกาของศาสดานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติพรหมจรรย์เป็นผู้ไม่เฉียบ แหลม ...

³⁸ มีประสบการณ์มาก ในที่นี้หมายถึงบวชมานานประสบพบเห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ มาก (ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๑๕๑/๑๓๐)

³⁹ ธรรมอันเกษมจากโยคะ ในที่นี้หมายถึงอรรหัตตผล (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๗๓/๙๙)

⁴⁰ ปรักปรำ ในที่นี้หมายถึงวาทะ หรือลัทธิต่าง ๆ ของเจ้าลัทธิอื่นนอกพระพุทธศาสนา (ที.ม.ฎีกา (บาลี) ๓๗๔/๓๗๕, ขุ.ม.อ. (บาลี) ๓๑/๒๓๗)

๑๑. ... อุบาสิกาสาวิกาของศาสดานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นผู้เฉียบแหลม ... แต่อุบาสิกาสาวิกาของศาสดานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว บริโภคกาม เป็นผู้ไม่เฉียบแหลม ...

๑๒. ... อุบาสิกาสาวิกาของศาสดานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว บริโภคกาม เป็นผู้เฉียบแหลม ... แต่พรหมจรรย์ของศาสดานั้นมิได้⁴¹บริบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมาก มั่นคงดี จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

๑๓. ... พรหมจรรย์⁴²ของศาสดานั้น บริบูรณ์⁴³ กว้างขวาง⁴⁴ แพร่หลาย⁴⁵ รู้จักกันโดยมาก⁴⁶มั่นคงดี จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่พรหมจรรย์นั้น ไม่บรรลุถึงความเลิศด้วยลาภและความเลิศด้วยยศ พรหมจรรย์นั้นย่อมไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น อย่างนี้ จนทะ เมื่อใดพรหมจรรย์ประกอบด้วยองค์เหล่านี้ คือ ศาสดาเป็นผู้มั่นคง มีประสบการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก และภิกษุสาวกผู้เป็นเถระของศาสดานั้น เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แก่ลวกกล้า บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ อาจกล่าวพระสังฆธรรมได้โดยชอบ อาจแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรามวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดย ชอบธรรมได้ ภิกษุสาวกผู้เป็นมฆคิมะของศาสดานั้นเป็นผู้เฉียบแหลม ... ภิกษุสาวกผู้เป็นนวกะของศาสดานั้นเป็นผู้เฉียบแหลม ... ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นเถระของศาสดานั้นเป็นผู้เฉียบแหลม ... ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นมฆคิมะของศาสดานั้นเป็นผู้เฉียบแหลม ... ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นนวกะของศาสดานั้นเป็นผู้เฉียบแหลม ... อุบาสกสาวกของศาสดานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติพรหมจรรย์เป็นผู้เฉียบแหลม ... อุบาสกสาวกของศาสดานั้นเป็น คฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว บริโภคกามเป็นผู้เฉียบแหลม ... อุบาสิกา สาวิกาของศาสดานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติพรหมจรรย์เป็นผู้เฉียบแหลม ... อุบาสิกาสาวิกาของศาสดานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว บริโภคกามเป็นผู้เฉียบแหลม ... พรหมจรรย์ของศาสดานั้นบริบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมาก มั่นคงดี จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย และพรหมจรรย์ของศาสดานั้น บรรลุถึงความเลิศด้วยลาภและความเลิศด้วยยศ เมื่อนั้นพรหมจรรย์นั้น ย่อมบริบูรณ์ด้วยองค์นั้นอย่างนี้

[๑๗๕] จนทะ กัณฑ์นี้ เราเป็นศาสดาผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้วในโลก ธรรมอันเรากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่เราผู้เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ เราทำให้สาวกทั้งหลายเข้าใจอรรถในสังฆธรรม ทั้งทำพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์ครบถ้วนให้แจ่มแจ้ง ให้เข้าใจง่าย ให้มีบทที่รวบรวมไว้พร้อมแล้ว ให้มีผลอย่างปาฏิหาริย์แก่สาวกเหล่านั้น จน

41 คำว่า **มิได้** แปลจากคำว่า “โน” ซึ่งอยู่ต้นประโยคดังบาลีว่า “โน เจ ขวสส พรหมจริย โหติ อิทธญเจว ผิตถญจ วิตถาริกิ พาทุชถญถ ปุถุกุถ ยาว เทวมนุสเสหิ สุปปกาสิต” ในที่นี้ใช้ปฏิเสธทั้งประโยค (ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๗๔/๑๐๗)

42 **พรหมจรรย์** ในที่นี้หมายถึงศาสนพรหมจรรย์คือคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้นที่รวมลงในไตรสิกขา (ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๑๖๘/๑๕๙)

43 **บริบูรณ์** ในที่นี้หมายถึงเจริญโดยชอบด้วยอำนาจความสุขในฉานอันภิกษุเหล่านั้นบรรลุแล้ว (ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๑๖๘/๑๕๙)

44 **กว้างขวาง** ในที่นี้หมายถึงเจริญสูงขึ้นจนถึงที่สุดแห่งความเจริญทางศาสนามีความถึงพร้อมด้วยอภิญญาเป็นต้น (ที.ม.ฎีกา (บาลี) ๑๖๘/๑๘๗)

45 **แพร่หลาย** ในที่นี้หมายถึงกระจายออกไปดำรงอยู่ทั่วทุกทิศ (ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๑๖๘/๑๕๙)

46 **รู้จักกันโดยมาก** ในที่นี้หมายถึงได้รับประโยชน์เกื้อกูลจากการบรรลุธรรมกันโดยทั่วไป (ที.ม.ฎีกา (บาลี) ๑๖๘/๑๘๗)

ประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ก็บัดนี้เราเป็นศาสดา เป็นผู้มั่นคง มีประสบการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก

จนทะ บัดนี้ มีภิกษุสาวกผู้เป็นเถระของเรา เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แก่ล้าวก้า บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ อาจกล่าวพระสัทธรรมได้โดยชอบ อาจแสดงธรรมให้มีปาฏิหาริย์ ปราบปรึบวาทที่ เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมได้ บัดนี้ มีภิกษุสาวกผู้เป็นมัทธิมะของเรา เป็นผู้เฉียบแหลม ... บัดนี้ มีภิกษุสาวก ผู้เป็นนวกะของเรา เป็นผู้เฉียบแหลม ... บัดนี้ มีภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นเถรีของเรา เป็นผู้เฉียบแหลม ... บัดนี้ มีภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นมัทธิมะของเรา เป็นผู้เฉียบแหลม ... บัดนี้ มีภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นนวกะของเรา เป็นผู้เฉียบแหลม ... บัดนี้ มีอุบาสกสาวก⁴⁷ ผู้เป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติพรหมจรรย์ของเรา เป็นผู้เฉียบแหลม ... บัดนี้ มีอุบาสกสาวก⁴⁸ ผู้เป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว บริโภคคามของเราเป็นผู้เฉียบแหลม ... บัดนี้ มีอุบาสิกสาวิกา⁴⁹ ผู้เป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติพรหมจรรย์ของเราเป็นผู้เฉียบแหลม ... บัดนี้ มีอุบาสิกสาวิกา⁵⁰ ผู้เป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว บริโภคคามของเราเป็นผู้เฉียบแหลม จนทะ บัดนี้ พรหมจรรย์ของเราบริบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมาก มั่นคงดี จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

[๑๗๖] จนทะ เท่าที่มีศาสดาเกิดขึ้นแล้วในโลกในบัดนี้ เรายังไม่เห็นศาสดาอื่นแม้ผู้เดียวที่บรรลุถึงความเลิศด้วยลาภและความเลิศด้วยยศเหมือนเราเลย อนึ่ง เท่าที่มีสงฆ์หรือคณะเกิดขึ้นแล้วในโลกในบัดนี้ เรายังไม่เห็นสงฆ์ หรือ คณะอื่นแม้ หมู่เดียว ที่บรรลุถึงความเลิศด้วยลาภและความเลิศด้วยยศเหมือนภิกษุสงฆ์เลย บุคคลเมื่อกล่าวให้ถูกต้องพึงกล่าวถึงพรหมจรรย์นั้นได้ว่า “พรหมจรรย์ สมบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง บริบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง ไม่หย่อน ไม่ยิ่ง ศาสดากล่าวไว้ดี บริบูรณ์ครบถ้วน ศาสดาประกาศไว้ดีแล้ว” บุคคลเมื่อกล่าวให้ถูกต้องพึงกล่าวถึงพรหมจรรย์นั้นแล้ว “พรหมจรรย์สมบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง บริบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง ไม่หย่อน ไม่ยิ่ง ศาสดากล่าวไว้ดี บริบูรณ์ครบถ้วน ศาสดาประกาศไว้ดีแล้ว”

จนทะ ทราบว่า อุทกดาบส รามบุตร กล่าวข้อความอย่างนี้ว่า “บุคคลเห็นอยู่ ชื่อว่าไม่เห็น” ถามว่า “บุคคลเห็นอะไรอยู่ ชื่อว่าไม่เห็น⁵¹” ตอบว่า “บุคคลเห็นใบของมิดโกนที่ลับดีแล้ว แต่ไม่เห็นคมของมิดโกนนั้น” จนทะ อุทกดาบส รามบุตรจึง กล่าวข้อความนี้ว่า “บุคคลเห็นอยู่ ชื่อว่าไม่เห็น” ข้อความที่อุทก

⁴⁷ อุบาสกสาวก เช่น จิตตคหบดี หนัตถกอาฬวกะ (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๗๕/๑๐๐)

⁴⁸ อุบาสกสาวก เช่น จุลลอนาถบิณฑิกะ และมหาอนาถบิณฑิกะ (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๗๕/๑๐๐)

⁴⁹ อุบาสิกสาวิกา เช่น นันทมารดา (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๗๕/๑๐๐)

⁵⁰ อุบาสิกสาวิกา เช่น นางชุชชุตตรา (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๗๕/๑๐๐)

⁵¹ คำว่า “บุคคลเห็นอะไรอยู่ ชื่อว่าไม่เห็น” เป็นปัญหาที่อุทกดาบส รามบุตรถามมหาชน เมื่อมหาชนตอบ ไม่ได้ ท่านจึงตอบเองว่า คนเห็นมิดโกนชื่อว่าไม่เห็นเพราะเห็นแต่ใบมิดโกนเท่านั้น แต่ไม่เห็นความคมของมิดโกน (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๗๖/๑๐๐)

ดาบส รามบุตร กล่าวนั้น เป็นธรรมอันธรรม เป็นของชาวบ้าน⁵² เป็นของปุถุชน ไม่เป็นของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์⁵³ เพราะหมายเอาเฉพาะมีตโกนเท่านั้น

จนทะ ถ้าบุคคลเมื่อกล่าวให้ถูกต้องฟังกล่าวถึงคำนั้นได้ว่า “บุคคลเห็นอยู่ ชื่อว่าไม่เห็น” บุคคลเมื่อกล่าวให้ถูกต้องฟังกล่าวถึงคำนั้นนั้นแล้ว “บุคคลเห็นอยู่ ชื่อว่าไม่เห็น” ถามว่า “บุคคลเห็นอะไรอยู่ ชื่อว่าไม่เห็น” ตอบว่า “พรหมจรรย์ สมบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง บริบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง ไม่หย่อน ไม่ยิ่ง ศาสตากล่าวไว้ดี บริบูรณ์ครบถ้วน ศาสตราประกาศไว้ดีแล้ว” ด้วยเหตุดังนี้แล บุคคลจึง ชื่อว่าเห็น พรหมจรรย์นั้น ในพรหมจรรย์นี้ ถ้าบุคคลถอนสิ่งนี้ออกไปด้วยคิดว่า “พรหมจรรย์นั้น จะพึงบริสุทธิ์กว่า ด้วยวิธีการนี้” ด้วยเหตุดังนี้แล บุคคลจึงชื่อว่า ไม่เห็นพรหมจรรย์นั้น ในพรหมจรรย์นี้ ถ้าบุคคลเพิ่มสิ่งนี้เข้าไป ด้วยคิดว่า “พรหมจรรย์นั้น จะพึงบริบูรณ์ขึ้นด้วยวิธีการนี้” ด้วยเหตุดังนี้แล บุคคลจึงชื่อว่าไม่เห็นพรหมจรรย์นั้น นี้เรียกว่า “บุคคลเห็นอยู่ ชื่อว่าไม่เห็น” จนทะ บุคคลเมื่อกล่าวให้ถูกต้องฟังกล่าวถึงคำนั้นได้ว่า “พรหมจรรย์ สมบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง ฯลฯ ศาสตราประกาศไว้ดีแล้ว” บุคคลเมื่อกล่าวให้ถูกต้องฟังกล่าวถึงคำนั้นแล้ว “พรหมจรรย์ สมบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง บริบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง ไม่หย่อน ไม่ยิ่ง ศาสตากล่าวไว้ดี บริบูรณ์ครบถ้วน ศาสตราประกาศไว้ดีแล้ว”

ธรรมที่ควรสังคายนา

[๑๗๗] จนทะ เพราะเหตุนั้น ธรรมทั้งหลายที่เราแสดงไว้แล้วเพื่อความรู้อยิ่ง บริษัททั้งหมดนั้น แหละ ฟังพร้อมเพรียงกันประชุม สอบทานอรรถกับอรรถ พัญจนะกับพัญจนะในธรรมนั้น แล้วฟังสังคายนา กัน ไม่ฟังวิวาทกัน เพื่อให้พรหมจรรย์นี้ ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นฟังเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย

ธรรมทั้งหลายเราแสดงไว้เพื่อความรู้อยิ่ง บริษัททั้งหมดนั้นแหละฟัง พร้อมเพรียงกันประชุมสอบทานอรรถกับอรรถ พัญจนะกับพัญจนะแล้ว ฟังสังคายนา กัน ไม่ฟังวิวาทกัน เพื่อให้พรหมจรรย์นี้ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นฟังเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย คืออะไร

คือ

๑. สติปฏิฐาน ๔	๒. สัมมัปปธาน ๔
๓. อธิธิบาท ๔	๔. อินทรีย์ ๕
๕. พละ ๕	๖. โพชฌงค์ ๗
๗. อริยมรรคมีองค์ ๘	

จนทะ ธรรมทั้งหลายนี้แล เราแสดงไว้แล้วเพื่อความรู้อยิ่ง บริษัททั้งหมด นั้นแหละฟังพร้อมเพรียงกันประชุม สอบทานอรรถกับอรรถ พัญจนะกับพัญจนะ ฟังสังคายนา กัน ไม่ฟังวิวาทกัน เพื่อให้พรหมจรรย์นี้ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นฟังเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

⁵² เป็นของชาวบ้าน ในที่นี้หมายถึงเป็นข้อประพฤติปฏิบัติของคนโง่ (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๖๐/๑๐๐)

⁵³ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ในที่นี้หมายถึงไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ๓ อย่าง คือ (๑) ทิฐฐัมมิกัตถะ (ประโยชน์ในโลกนี้) (๒) สัมปรายิกัตถะ (ประโยชน์ในโลกหน้า) (๓) ปรมัตถะ (ประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพาน) (ที.ปา.ฎีกา (บาลี) ๑๖๐/๑๐๐-๑๐๑)

วิธีอธิบายให้เข้าใจ

[๑๗๘] จุนทะ บรรดาเธอเหล่านั้นซึ่งพร้อมเพรียงกัน ชื่นชมกัน ไม่วิวาทกัน ศึกษาอยู่ เพื่อนพรหมจรรย์รูปหนึ่งฟังกล่าวธรรมในสงฆ์ ในการกล่าวธรรมนั้น หากเธอทั้งหลายมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้แล รับผิดชอบต่อหนี้และยกพยัญชนะมาผิด” เธอทั้งหลายยังไม่ฟังชื่นชม ยังไม่ฟังคัดค้าน เพื่อนพรหมจรรย์นั้น ครั้นไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านแล้ว ฟังกล่าวกับเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุ ระหว่างพยัญชนะเหล่านี้กับพยัญชนะเหล่านั้น พยัญชนะเหล่านี้สมควรแก่อรรถนี้มากกว่า ระหว่างอรรถนี้กับอรรถนั้น อรรถไหนสมควรแก่พยัญชนะเหล่านี้มากกว่า” ถ้าเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุ พยัญชนะเหล่านี้ ที่ผมพูดแล้วเท่านั้น สมควรแก่อรรถนี้มากกว่า อรรถนี้ที่ผมพูดแล้วเท่านั้น สมควรแก่พยัญชนะเหล่านี้มากกว่า” เธอทั้งหลายไม่ฟังชมเชย ไม่ฟังต่อว่าเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้น ครั้นไม่ชมเชย ไม่ต่อว่าแล้ว ฟังอธิบายให้เพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นเข้าใจอย่างถูกต้อง เพื่อใคร่ครวญอรรถนั้นและพยัญชนะเหล่านั้น

[๑๗๙] จุนทะ ถ้าเพื่อนพรหมจรรย์มีรูปอื่นฟังกล่าวธรรมในสงฆ์ ในการกล่าวธรรมนั้น หากเธอทั้งหลายมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้แล รับผิดชอบต่อหนี้ แต่ยกพยัญชนะมาถูก” เธอทั้งหลายไม่ฟังชื่นชม ไม่ฟังคัดค้านเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้น ครั้นไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านแล้ว ฟังกล่าวกับเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุ ระหว่างอรรถนี้กับอรรถนั้น อรรถไหนสมควรแก่พยัญชนะเหล่านี้มากกว่า” ถ้า เพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “อรรถนี้ที่ผมพูดแล้วเท่านั้น สมควรแก่พยัญชนะเหล่านี้มากกว่า” เธอทั้งหลายไม่ฟังชมเชย ไม่ฟังต่อว่าเพื่อนพรหมจรรย์ รูปนั้น ครั้นไม่ชมเชย ไม่ต่อว่าแล้ว ฟังอธิบายให้เพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นเข้าใจอย่าง ถูกต้อง เพื่อใคร่ครวญอรรถนั้น

[๑๘๐] จุนทะ ถ้าเพื่อนพรหมจรรย์มีรูปอื่น ฟังกล่าวธรรมในสงฆ์ ในการกล่าวธรรมนั้น หากเธอทั้งหลายมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้แล รับผิดชอบต่อหนี้ แต่ยกพยัญชนะมาผิด” เธอทั้งหลายไม่ฟังชื่นชม ไม่ฟังคัดค้านเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้น ครั้นไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านแล้ว ฟังกล่าวกับเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุ ระหว่างพยัญชนะเหล่านี้กับพยัญชนะเหล่านั้น พยัญชนะเหล่านี้สมควรแก่ อรรถนี้มากกว่า” ถ้าเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “พยัญชนะเหล่านี้ที่ผมพูดแล้วเท่านั้น สมควรแก่อรรถนี้มากกว่า” เธอทั้งหลายไม่ฟังชมเชย ไม่ฟังต่อว่าเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้น ครั้นไม่ชมเชย ไม่ต่อว่าแล้ว ฟังอธิบายให้เพื่อนพรหมจรรย์ รูปนั้นเข้าใจอย่างถูกต้อง เพื่อใคร่ครวญพยัญชนะเหล่านั้น

[๑๘๑] จุนทะ ถ้าเพื่อนพรหมจรรย์มีรูปอื่นฟังกล่าวธรรมในสงฆ์ ในการกล่าวธรรมนั้น หากเธอทั้งหลายมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้แล รับผิดชอบต่อหนี้ มาถูก และยกพยัญชนะมาถูก” เธอทั้งหลายฟังชื่นชม ฟังอนุโมทนาภาษิตของเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นว่า “ดีแล้ว” ครั้นชื่นชม อนุโมทนาภาษิตของเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นว่า “ดีแล้ว” ฟังกล่าวกับเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุ เป็นลาภของพวกเรา พวกเรา ได้ดีแล้ว ที่พวกเราพบเพื่อนพรหมจรรย์เช่นท่าน ผู้มีอายุ ผู้เข้าถึงอรรถ ผู้เข้าถึงพยัญชนะอย่างนี้”

เหตุแห่งการอนุญาตปัจจัย

[๑๘๒] จุนทะ เราแสดงธรรมเพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบันเท่านั้นก็หามิได้ และแสดงธรรมเพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคตเท่านั้นก็หามิได้ แต่เราแสดงธรรมเพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบันและเพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต เพราะฉะนั้น เราอนุญาตปัจจัยแก่เธอทั้งหลาย ก็เพียงเพื่อป้องกันความหนาว ป้องกันความร้อน ป้องกันสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย และเพียงเพื่อปกปิดอวัยวะ ที่น่าละอาย เราอนุญาตปิณฑบาตแก่เธอทั้งหลาย ก็เพียงเพื่อความดำรงอยู่ได้แห่ง กายนี้ เพื่อให้กายนี้เป็นไปได้ เพื่อกำจัดความเบียดเบียน เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยคิดว่า “เราจักกำจัดเวทนาเก่า และจักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น

ความดำเนินไปแห่งกาย ความไม่มีโทษและความอยู่ผาสุกก็มีแก่เรา ด้วยประการฉะนี้” เราอนุญาต เสนาสนะ แก่เธอทั้งหลาย ก็เพียงเพื่อป้องกันความหนาว ป้องกันความร้อน ป้องกันด้มีแมลงเห็บ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคานทั้งหลาย เพื่อบรรเทาอันตรายที่เกิดจากฤดู และเพื่อยินดีในการหลีกเร้น เรา อนุญาตศิลาอันปัจจัยแก่สังฆบริษัทแก่เธอทั้งหลาย ก็เพียงเพื่อบรรเทาเวทนาอันเนื่องมาจากอาพาธต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นแล้ว เพื่อความไม่ลำบากเป็นอย่างยิ่ง

สุขัลลิกานุโยค

[๑๘๓] จุนทะ เป็นไปได้ที่พวกอัญญเดียรติยปริพาชก ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “พวกสมณะ ศากยบุตรยึด ถือสุขัลลิกานุโยค⁵⁴อยู่” เธอทั้งหลายฟังกล่าวอย่างนี้กับอัญญเดียรติยปริพาชกผู้มีวาทะอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มี อายุทั้งหลาย สุขัลลิกานุโยค เป็นอย่างไร เพราะสุขัลลิกานุโยค มีมากมายหลายอย่างต่าง ๆ กัน”

จุนทะ สุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้ เป็นกรรมตำราวม เป็นของชาวบ้าน เป็นของปฤชชน มิใช่ของ พระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อความ เบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไป เพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

สุขัลลิกานุโยค ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. คนพาลบางคนในโลกนี้ ชำสัตรี ครั้นฆ่าแล้ว บำรุงตนเองให้เป็นสุข ให้มีความเอิบอิม⁵⁵ นี้เป็น สุขัลลิกานุโยคประการที่ ๑

๒. คนพาลบางคนในโลกนี้ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ครั้นถือเอาแล้วบำรุงตนเองให้ เป็นสุข ให้มีความเอิบอิม นี้เป็นสุขัลลิกานุโยค ประการที่ ๒

๓. คนพาลบางคนในโลกนี้ พุดเท็จ ครั้นพุดเท็จแล้ว บำรุงตนเองให้เป็นสุข ให้มีความเอิบอิม นี้ เป็นสุขัลลิกานุโยคประการที่ ๓

๔. คนพาลบางคนในโลกนี้ เอิบอิม พรั่งพร้อม ได้รับการบำเรออยู่ด้วยกามคุณ ๕ ประการ นี้เป็น สุขัลลิกานุโยคประการที่ ๔

จุนทะ สุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้ เป็นกรรมตำราวม เป็นของชาวบ้าน เป็นของปฤชชน มิใช่ของ พระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อความ เบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไป เพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

จุนทะ เป็นไปได้ที่พวกอัญญเดียรติยปริพาชก ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “พวกสมณะ ศากยบุตร ยึดถือสุขัล ลิกานุโยค ๔ ประการนี้อยู่” เธอทั้งหลายฟังกล่าวกับอัญญเดียรติย ปริพาชกเหล่านั้นว่า “พวกท่านอยากกล่าว อย่างนี้เลย” อัญญเดียรติยปริพาชกเหล่านั้น เมื่อกล่าวถึงเธอทั้งหลาย ก็ไม่กล่าวให้ถูกต้อง กลับกล่าวด้วย คำที่ไม่มีจริง ไม่เป็นจริง

[๑๘๔] จุนทะ สุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลาย กำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อ นิพพาน

สุขัลลิกานุโยค ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังต์แล้วจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุ ปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ นี้เป็น สุขัลลิกานุโยคประการที่ ๑

๒. เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิกษุบรรลุทุติยฌาน ฯลฯ อยู่ นี้เป็น สุขัลลิกานุโยคประการที่ ๒

⁵⁴ **สุขัลลิกานุโยค** ในที่นี้หมายถึงการหมกมุ่นในการเสพสุข (เป็นคตินิยมอย่างหนึ่งในปรัชญาอินเดีย เรียกว่า จารวาก เทียบได้กับ คติสุขาธรรมณ์ (hedonism) ของปรัชญาตะวันตก) (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๘๓/๑๐๒)

⁵⁵ **ให้มีความเอิบอิม** ในที่นี้หมายถึงให้มีร่างกายอ่อนท้วน (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๘๓/๑๐๒)

๓. เพราะปีติจางคลายไป ภิกษุมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุข ด้วยนามกาย บรรลุตติยฌาน ฯลฯ อยู่ นี้เป็นสุขัลลิกานุโยคประการที่ ๓

๔. เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว ภิกษุ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ อยู่ นี้เป็นสุขัลลิกานุโยคประการที่ ๔

สุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลาย กำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

จุนทะ เป็นไปได้ที่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “พวก สมณะ ศากยบุตร ยึดถือสุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้” เธอทั้งหลายฟังกล่าวกับ อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นว่า “ท่านทั้งหลายฟังกล่าวอย่างนี้” อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น เมื่อกล่าวถึงเธอทั้งหลายก็กล่าวได้ถูกต้อง มิใช่กล่าวตู่เธอทั้งหลาย ด้วยคำที่ไม่มีจริง ไม่เป็นจริง

ว่าด้วยอานิสงส์ของสุขัลลิกานุโยค

[๑๘๕] จุนทะ เป็นไปได้ที่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “ก็ท่านทั้งหลายยึดถือสุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้” ฟังหวังผลได้เท่าไร ฟังหวังอานิสงส์ได้เท่าไร” เธอทั้งหลายควรกล่าวอย่างนี้กับอัญญเดียรถีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า “พวกเรายึดถือสุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้” ฟังหวังได้ผล ๔ ประการ ฟังหวังได้อานิสงส์ ๔ ประการ

ผล ๔ ประการ อานิสงส์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ประการ ลึ้นไป ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า นี้เป็นผลประการที่ ๑ อานิสงส์ประการที่ ๑

๒. ภิกษุเป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ ประการ ลึ้นไป และเพราะ ราคะ โทสะ โมหะ เบาบาง มาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียว ก็จะทำที่สุด แห่งทุกข์ได้ นี้เป็นผลประการที่ ๒ อานิสงส์ประการที่ ๒

๓. ภิกษุเป็นโอบปาติกะ เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ประการ ลึ้นไป ปรีณิพพาน ในโลกนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอีก นี้เป็นผลประการที่ ๓ อานิสงส์ ประการที่ ๓

๔. ภิกษุทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะ ลึ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน นี้เป็นผลประการที่ ๔ อานิสงส์ประการที่ ๔

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พวกเรายึดถือสุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้” ฟังหวัง ได้ผล ๔ ประการ ฟังหวังได้อานิสงส์ ๔ ประการนี้แล”

ฐานะที่ไม่อาจเป็นไปได้สำหรับพระชีณาสพ

[๑๘๖] จุนทะ เป็นไปได้ที่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “พวกสมณะ ศากยบุตร มีหลักการไม่แน่นอนอยู่” เธอทั้งหลายควรกล่าวอย่างนี้กับ อัญญเดียรถีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย หลักการที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้^{๕๖} ทรงเห็น^{๕๗} เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงแสดงไว้ บัญญัติไว้ แก่เหล่าสาวก เป็นหลักการที่เหล่าสาวกต้องไม่ล่วงละเมิดตลอดชีวิตมีอยู่

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เสาเขื่อน หรือเสาเหล็ก มีรากลึก บักไว้ดีแล้ว ไม่หวั่นไหว ไม่สั่นสะเทือน แม้ฉันใด หลักการที่พระผู้มีพระภาค ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงแสดง

^{๕๖} ทรงรู้ ในที่นี้หมายถึงทรงรู้ด้วยพระสัพพัญญุตญาณ (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๘๖/๑๐๒)

^{๕๗} ทรงเห็น ในที่นี้หมายถึงทรงเห็นด้วยจักขุ ๕ คือ (๑) มังสัจจขุ (ตาเนื้อ) (๒) ทิพพจักขุ (ตาทิพย์) (๓) ปัญญาจักขุ (ตาปัญญา) (๔) พุทธจักขุ (ตาพระพุทธรเจ้า) (๕) สมันตจักขุ (ตาเห็นรอบ) (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๘๖/๑๐๒)

ไว้ บัญญัติไว้แก่เหล่าสาวก เป็นหลักการที่เหล่าสาวกต้องไม่ล่วงละเมิดตลอดชีวิต ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุใดเป็นพระอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว⁵⁸ บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว ลีลาภสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้น ไม่อาจประพฤติละเมิดฐานะ ๙ ประการ คือ

๑. ภิกษุชีณาสพไม่อาจจงใจปลงชีวิตสัตว์
๒. ภิกษุชีณาสพไม่อาจถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย
๓. ภิกษุชีณาสพไม่อาจเสพเมถุนธรรม
๔. ภิกษุชีณาสพไม่อาจพูดเท็จทั้งที่รู้
๕. ภิกษุชีณาสพไม่อาจสะสมบริโภคคาม⁵⁹เหมือนเมื่อเป็นคฤหัสถ์
๖. ภิกษุชีณาสพไม่อาจลำเอียงเพราะชอบ
๗. ภิกษุชีณาสพไม่อาจลำเอียงเพราะชัง
๘. ภิกษุชีณาสพไม่อาจลำเอียงเพราะหลง
๙. ภิกษุชีณาสพไม่อาจลำเอียงเพราะกลัว

ภิกษุใดเป็นพระอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว ลีลาภสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นไม่อาจประพฤติละเมิดฐานะ ๙ ประการนี้แล⁶⁰

ปัญหาพยากรณ์

[๑๘๗] จุนทะ เป็นไปได้ที่พวกอัญญเดียรถีย์บริพาชก ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “พระสมณโคดม ปรรวณอดีตกาลยาวนานแล้วบัญญัติญาณทัสสนะอันไม่มีขอบเขตไว้ แต่หาได้ปรรวณอนาคตกาลยาวนานแล้ว บัญญัติญาณทัสสนะอันไม่มีขอบเขตไว้ไม่ ทำไมจึงกล่าวอย่างนั้น กล่าวอย่างนั้นเพราะเหตุไร” อัญญเดียรถีย์บริพาชกเหล่านั้นเข้าใจญาณทัสสนะที่มีความหมายอย่างหนึ่งว่า ทรงบัญญัติรวมเข้ากับญาณทัสสนะที่มีความหมายอีกอย่างหนึ่งเหมือนคนโง่ ไม่เฉียบแหลมจะนั้น ตถาคตมีสตานุสาริญาณ⁶¹ ปรรวณอดีตกาลยาวนานได้ คือ ตถาคตระลึกได้ตลอดขอบเขตที่ประสงค์ และตถาคตมี ญาณ⁶²ที่เกิดจากการตรัสรู้ ปรรวณอนาคตกาลยาวนานได้ว่า “ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก” แม้ถ้าเรื่องอดีต เป็นเรื่องไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตไม่พยากรณ์เรื่องอดีตนั้น ถ้าแม้เรื่องอดีต เป็นเรื่องจริง แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตก็ไม่พยากรณ์เรื่องอดีตนั้น ถ้าแม้เรื่องอดีต เป็นเรื่องจริง แท้ ทั้งประกอบด้วยประโยชน์ ในเรื่องนั้นตถาคตก็รู้จักกาลที่จะพยากรณ์ปัญหานั้น ถ้าแม้เรื่องอนาคต เป็นเรื่องไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตก็ไม่พยากรณ์เรื่องอนาคตนั้น ถ้าแม้เรื่องอนาคต เป็นเรื่องจริง แท้ แต่

⁵⁸ ดูเชิงอรรถที่ ๓ ข้อ ๑๑๖ หน้า ๘๗ ในเล่มนี้

⁵⁹ กาม ในที่นี้หมายถึงทั้งวัตถุกามและกิเลสกาม (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๘๖/๑๐๒)

⁶⁰ ดูเทียบ อง.นวก. (ไทย) ๒๓/๗/๔๕๔

⁶¹ สตานุสาริญาณ ในที่นี้หมายถึงปฐพินิวาสานุสสติญาณ (ความหยั่งรู้เป็นเหตุให้ระลึกชาติได้) (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๘๗/๑๐๓)

⁶² ญาณ หมายถึงมรรคญาณ ๔ คือ (๑) โสตาปัตติมรรค (๒) สกทาคามิมรรค (๓) อนาคามิมรรค (๔) อรหัตตมรรค (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๘๗/๑๐๓)

ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตก็ไม่พยากรณ์เรื่องอนาคตนั้น ถ้าแม้เรื่องอนาคต เป็นเรื่องจริง แต่ ทั้งประกอบด้วยประโยชน์ ในเรื่องนั้นตถาคตก็รู้จักกาลที่จะพยากรณ์ปัญหานั้น ถ้าแม้เรื่องปัจจุบัน เป็นเรื่องไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตก็ไม่พยากรณ์เรื่องปัจจุบันนั้น ถ้าแม้เรื่อง ปัจจุบัน เป็นเรื่องจริง แต่ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตก็ไม่พยากรณ์เรื่องปัจจุบันนั้น ถ้าแม้เรื่องปัจจุบัน เป็นเรื่องจริง แต่ ทั้งประกอบด้วยประโยชน์ ในเรื่องนั้น ตถาคตก็รู้จักกาลที่จะพยากรณ์ปัญหานั้น

[๑๘๘] จุนทะ ด้วยเหตุนี้ เพราะตถาคตเป็นกาลวาที⁶³ ภูตวาที⁶⁴ อัตถวาที⁶⁵ ธัมมวาที⁶⁶ วินยวาที⁶⁷ ในธรรมทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฉะนั้น ชาวโลก จึงเรียกว่า “ตถาคต”

เพราะตถาคตตรัสรู้รูปที่⁶⁸ ได้เห็น⁶⁸ เสียงที่ได้ฟัง⁶⁹ อารมณ์ที่ได้ทราบ⁷⁰ ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้ง⁷¹ ที่ชาวโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้ง สมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ บรรลุแสวงหา ตรองตามด้วยใจทั้งหมด ฉะนั้น ชาวโลกจึงเรียกว่า “ตถาคต”

เพราะตถาคตตรัสรู้อนุตรตรัสสมาธิโพธิญาณในราตรีใด ปรีณิพพานด้วย อนุปาติเสสนิพพานธาตุในราตรีใด ในระหว่างนี้ ย่อมภาษิต กล่าว แสดงคำใด คำนั้นทั้งหมดเป็นจริงอย่างนั้นแล ไม่เป็นอย่างอื่น ฉะนั้น ชาวโลกจึงเรียกว่า “ตถาคต”

เพราะตถาคตกล่าวอย่างใดก็ทำอย่างนั้น ทำอย่างใดก็กล่าวอย่างนั้น ตถาคต กล่าวอย่างใดก็ทำอย่างนั้น ทำอย่างใดก็กล่าวอย่างนั้น ด้วยประการฉะนี้ ฉะนั้น ชาวโลกจึงเรียกว่า “ตถาคต”

เพราะตถาคตเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครข่มเหงได้ เห็นถ่องแท้ เผยแผ่อำนาจไปในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ ฉะนั้น ชาวโลกจึงเรียกว่า “ตถาคต”

⁶³ กาลวาที หมายถึงตรัสในเวลาเหมาะสม (ขุ.จ.อ. (บาลี) ๘๓/๖๔)

⁶⁴ ภูตวาที หมายถึงตรัสสภาวะที่เป็นจริง (ขุ.จ.อ. (บาลี) ๘๓/๖๔)

⁶⁵ อัตถวาที หมายถึงตรัสปรมาตนิพพาน (ขุ.จ.อ. (บาลี) ๘๓/๖๔)

⁶⁶ ธัมมวาที หมายถึงตรัสถึงมรรคธรรมและผลธรรม (ขุ.จ.อ. (บาลี) ๘๓/๖๔)

⁶⁷ วินยวาที หมายถึงตรัสถึงวินัยที่มีการสำรวจเป็นต้น (ขุ.จ.อ. (บาลี) ๘๓/๖๔)

⁶⁸ รูปที่ได้เห็น หมายถึงรูปายตนะ (อายตนะคือรูป) (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๘๘/๑๐๔, อัง.จตุกก.อ. (บาลี) ๒/๒๓/๓๐๑)

⁶⁹ เสียงที่ได้ฟัง หมายถึงสัททายตนะ (อายตนะคือเสียง) (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๘๘/๑๐๔, อัง.จตุกก.อ. (บาลี) ๒/๒๓/๓๐๑)

⁷⁰ อารมณ์ที่ได้ทราบ หมายถึงคันธายตนะ (อายตนะคือกลิ่น) รสอายตนะ (อายตนะคือรส) โผฏฐัพพายตนะ (อายตนะคือโผฏฐัพพะ) เพราะเป็นสภาวะที่บุคคลถึงแล้วจึงกำหนดได้ (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๘๘/๑๐๔, อัง.จตุกก.อ. (บาลี) ๒/๒๓/๓๐๑)

⁷¹ ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้ง หมายถึงธรรมารมณ์มีสุขและทุกข์เป็นต้น (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๘๘/๑๐๔, อัง.จตุกก.อ. (บาลี) ๒/๒๓/๓๐๑)

เรื่องที่ไม่ทรงพยากรณ์

[๑๘๙] จุนทะ เป็นไปได้ที่พวกอัญเดียรติย์ปริพาชกพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “หลังจากตายแล้ว ตถาคต⁷²เกิดอีก นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง กระนั้นหรือ” เธอทั้งหลาย พึงกล่าวอย่างนี้กับอัญเดียรติย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า “พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงพยากรณ์ไว้แม้อย่างนี้ว่า “หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

เป็นไปได้ที่พวกอัญเดียรติย์ปริพาชกพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง กระนั้นหรือ” เธอทั้งหลาย พึงกล่าวอย่างนี้กับอัญเดียรติย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า “พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงพยากรณ์ไว้แม้อย่างนี้ว่า “หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

เป็นไปได้ที่พวกอัญเดียรติย์ปริพาชกพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง กระนั้นหรือ” เธอทั้งหลาย พึงกล่าวอย่างนี้กับอัญเดียรติย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า “พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงพยากรณ์ไว้แม้อย่างนี้ว่า “หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก นี่ เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

เป็นไปได้ที่พวกอัญเดียรติย์ปริพาชกพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง กระนั้นหรือ” เธอทั้งหลาย พึงกล่าวอย่างนี้กับอัญเดียรติย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า “พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงพยากรณ์ไว้แม้อย่างนี้ว่า “หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

เป็นไปได้ที่พวกอัญเดียรติย์ปริพาชกพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “เพราะเหตุไร พระสมณโคดมจึงไม่ทรงพยากรณ์เรื่องนั้น” เธอทั้งหลาย พึงกล่าวอย่างนี้กับอัญเดียรติย์ ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า “เพราะเรื่องนั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์⁷³ ไม่ประกอบด้วยธรรม⁷⁴ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นของพรหมจรรย์⁷⁵ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงมิได้ทรง พยากรณ์เรื่องนั้นไว้

เรื่องที่ทรงพยากรณ์

[๑๙๐] จุนทะ เป็นไปได้ที่พวกอัญเดียรติย์ปริพาชก พึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ก็พระสมณโคดมทรงพยากรณ์เรื่องอะไรเล่า” เธอทั้งหลาย พึงกล่าวอย่างนี้กับอัญเดียรติย์ ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า “พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า “นี้ทุกข์” พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า “นี้ทุกข์ขสมุทัย” พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า “นี้ทุกข์นิโรธ” พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า “นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา”

เป็นไปได้ที่พวกอัญเดียรติย์ปริพาชกพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “เพราะเหตุไร พระสมณโคดมจึงทรงพยากรณ์เรื่องนั้นไว้” เธอทั้งหลาย พึงกล่าวอย่างนี้กับพวกอัญเดียรติย์ ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า “เพราะ

⁷² ตถาคต เป็นคำที่ลัทธิอื่น ๆ ใช้ กันมาก่อนพุทธกาล หมายถึงอัตตา (อาตมัน) ไม่ได้หมายถึงพระพุทธเจ้า อรรถกถาอธิบายว่า สัตตะ (ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๖๕/๑๐๘, ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๘๙/๑๐๕)

⁷³ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ในที่นี้หมายถึงไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ๒ อย่าง คือ (๑) ทิฏฐิธัมมิกัตถะ (ประโยชน์ในโลกนี้) (๒) สัมปรายิกัตถะ (ประโยชน์ในโลกหน้า) (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๘๙/๑๐๕)

⁷⁴ ไม่ประกอบด้วยธรรม ในที่นี้หมายถึงไม่ประกอบด้วยโลกุตตรธรรม ๙ (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๘๙/๑๐๕)

⁷⁵ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นของพรหมจรรย์ ในที่นี้หมายถึงไม่ใช่เบื้องต้นแห่งศาสนพรหมจรรย์ทั้งสิ้นที่รวบรวมไตรสิกขา (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๘๙/๑๐๕)

เรื่องนั้นประกอบด้วยประโยชน์ ประกอบด้วยธรรม เป็นจุดเริ่มต้นของพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฉะนั้น พระผู้มีพระภาค จึงทรงพยากรณ์เรื่องนั้นไว้”

ทฎฐินิสัยที่สหคตด้วยขันธส่วนอดีต

[๑๙๑] จุนทะ เราได้พยากรณ์ทฎฐินิสัยที่สหคตด้วยขันธส่วนอดีต⁷⁶แก่เธอทั้งหลาย ทั้งที่ควรพยากรณ์และไม่ควรพยากรณ์ ในเรื่องนั้นยังมีอะไรอีกเล่าที่เราไม่ได้พยากรณ์แก่เธอทั้งหลาย เราได้พยากรณ์ทฎฐินิสัยที่สหคตด้วยขันธส่วนอนาคต แก่เธอทั้งหลาย ทั้งที่ควรพยากรณ์และไม่ควรพยากรณ์ ในเรื่องนั้นยังมีอะไรอีกเล่าที่เราไม่ได้พยากรณ์แก่เธอทั้งหลาย

เราได้พยากรณ์ทฎฐินิสัยที่สหคตด้วยขันธส่วนอดีตแก่เธอทั้งหลาย ทั้งที่ควรพยากรณ์และไม่ควรพยากรณ์ คืออะไร

คือ

๑. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาทะอย่างนี้ มีทฎฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาและโลก⁷⁷เที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

๒. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาทะอย่างนี้ มีทฎฐิอย่างนี้ว่า “อัตตา และโลกไม่เที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

๓. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาทะอย่างนี้ มีทฎฐิอย่างนี้ว่า “อัตตา และโลกทั้งเที่ยงและไม่เที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

๔. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาทะอย่างนี้ มีทฎฐิอย่างนี้ว่า “อัตตา และโลกจะว่าเที่ยงก็มีใช่จะว่าไม่เที่ยงก็มีใช่ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่น ไม่จริง”

๕. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาทะอย่างนี้ มีทฎฐิอย่างนี้ว่า “อัตตา และโลกมีตนเองเป็นตัวการ⁷⁸ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

๖. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาทะอย่างนี้ มีทฎฐิอย่างนี้ว่า “อัตตา และโลกมีผู้อื่นเป็นตัวการ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

⁷⁶ ทฎฐินิสัยที่สหคตด้วยขันธส่วนอดีต ในที่นี้หมายถึงบุพพัตถกัปปิฏกทฎฐิ ๑๘ ดูเทียบ ที.สี. (ไทย) ๙/๒๙-๓๓/๑๒-๓๑

⁷⁷ อัตตาและโลก แยกอธิบายได้ดังนี้ คำว่า อัตตา และ โลก มีความหมาย ๕ นัย คือ

นัยที่ ๑ ทั้ง อัตตา และโลก หมายถึงขันธ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

นัยที่ ๒ อัตตา หมายถึงอหังการวัตถุ หรือเหตุให้เกิดมานะว่าเป็นเรา โลก หมายถึงมมังการวัตถุ คือเหตุ ให้เกิดตัณหาว่าเป็นของเรา

นัยที่ ๓ อัตตา หมายถึงตนเอง โลก หมายถึงผู้อื่น

นัยที่ ๔ อัตตา หมายถึงขันธใดขันธหนึ่ง ในอุปาทานขันธ ๕ โลก หมายถึงสิ่งอื่นนอกจากขันธ ๕

นัยที่ ๕ อัตตา หมายถึงขันธสันดานที่มีวิญญาณ โลก หมายถึงขันธสันดานที่ไม่มีวิญญาณ

คำว่า “อัตตาและโลกเที่ยง” ในที่นี้ทรงมุ่งแสดงสัสสตวาทะ ๔ ประการ ส่วนคำว่า “อัตตาและโลก ไม่เที่ยง” ทรงมุ่งแสดงอุจเฉทวาทะ ๗ ประการ (ช.อุ.อ. (บาลี) ๕๕/๓๖๙)

⁷⁸ เป็นตัวการ แปลจากบาลีว่า “สยักโต” ในที่นี้หมายถึงลัทธิสังการ (ลัทธิสังการ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ลัทธิอิตถการ) หมายถึงลัทธิที่เชื่อว่า ตนเป็นตัวการ คือ เป็นผู้สร้างอัตตาและโลกขึ้นเอง (ช.อุ.อ. (บาลี) ๕๖/๓๗๑) หมายถึงพวกอริจสุมุขปุณณวาทะ คือลัทธิที่เชื่อว่าอัตตาและโลกเกิดขึ้นได้เอง มิได้อาศัย เหตุอะไร เป็นลัทธิปฏิเสธทั้งลัทธิสังการ และลัทธิปรัการ (ผู้อื่นเป็นตัวการ) พวกอริจสุมุขปุณณ- วาทะนี้ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า อเหตุกวาทะ (ช.อุ.อ. (บาลี) ๕๕-๕๖/๓๗๐-๓๗๒) และดูเทียบ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๗/๒๗-๒๘, ส.นิ.อ. (บาลี) ๒/๑๗/๔๐ ประกอบ

๗. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อตฺตตา และโลกมีทั้งตนเองเป็น ตัวการและผู้อื่นเป็นตัวการ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

๘. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อตฺตตา และโลกเกิดขึ้นได้เอง จะ ว่าตนเองเป็นตัวการก็มีใช่ จะว่าผู้อื่นเป็นตัวการก็มีใช่ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

๙. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุขและทุกข์เที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

๑๐. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุขและทุกข์ไม่เที่ยง นี้ เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

๑๑. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุขและทุกข์ทั้งเที่ยง และไม่เที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

๑๒. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุขและทุกข์จะว่าเที่ยงก็ มิใช่ จะว่าไม่เที่ยงก็มิใช่ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

๑๓. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุขและทุกข์มีตนเอง เป็นตัวการ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

๑๔. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุขและทุกข์มีผู้อื่นเป็น ตัวการ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

๑๕. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุขและทุกข์มีทั้งตนเอง เป็นตัวการและผู้อื่นเป็นตัวการ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

๑๖. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุขและทุกข์เกิดขึ้นเอง จะว่าตนเองเป็นตัวการก็มีใช่ จะว่าผู้อื่นเป็นตัวการก็มีใช่ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง”

[๑๙๒] ๑. จุนทะ บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิ อย่างนี้ว่า “อตฺตตาและโลกเที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้วกล่าว วอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านกล่าวคำว่า “อตฺตตาและโลกเที่ยง” ใช่ไหม และสมณพราหมณ์เหล่า นั้นได้กล่าวคำใด อย่างนี้ว่า “นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” เราไม่ยอมรับคำนั้น ของสมณพราหมณ์เหล่านั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสัตว์แต่ละพวก ๆ มีความเข้าใจในเรื่องนี้แตกต่างกัน เราไม่เห็นผู้ใดที่เสมอกับเราใน เรื่องบัญญัติ⁷⁹แม้ผู้ใดที่เห็นอกว่าเราจะมีแต่ที่เห็น ความจริง เราเท่านั้นเป็นผู้เห็นอกว่าใครในบัญญัติ คือ อธิบัญญัติ

[๑๙๓] ๒. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะ อย่างนี้ มีทิฏฐิอย่าง นี้ว่า “อตฺตตาและโลกไม่เที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง ฯลฯ

๓. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะ อย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อตฺตตาและโลกทั้งเที่ยงและไม่เที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๔. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะ อย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อตฺตตาและโลกจะว่าเที่ยงก็มิใช่ จะว่าไม่เที่ยงก็มิใช่ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

⁷⁹ บัญญัติ มี ๒ อย่าง คือ (๑) บัญญัติ (๒) อธิบัญญัติ บัญญัติ หมายถึงทิฏฐิบัญญัติ อธิบัญญัติ หมายถึง ขันธบัญญัติ ชาติ บัญญัติ อายตนบัญญัติ อินทริยบัญญัติ สัจจบัญญัติ และบุคคลบัญญัติ ในที่นี้หมายถึงทั้งบัญญัติและอธิบัญญัติ (ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๙๒/๑๐๖)

๕. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะ อย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาและโลกมีตนเองเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๖. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาและโลกมีผู้อื่นเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๗. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาและโลกมีทั้งตนเองเป็นตัวการและผู้อื่นเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๘. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาและโลกเกิดขึ้นได้เอง จะว่าตนเองเป็นตัวการก็มีใช่ จะว่าผู้อื่นเป็นตัวการก็มีใช่ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๙. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุขและทุกข์เที่ยง นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๑๐. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุขและทุกข์ไม่เที่ยง นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๑๑. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุขและทุกข์ทั้งเที่ยงและไม่เที่ยง นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๑๒. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุขและทุกข์จะว่าเที่ยงก็มีใช่ จะว่าไม่เที่ยงก็มีใช่ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๑๓. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุขและทุกข์มีตนเองเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๑๔. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุขและทุกข์มีผู้อื่นเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๑๕. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุขและทุกข์มีทั้งตนเองเป็นตัวการและผู้อื่นเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๑๖. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุขและทุกข์เกิดขึ้นได้เอง จะว่าตนเองเป็นตัวการก็มีใช่ จะว่าผู้อื่นเป็นตัวการก็มีใช่ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านกล่าวคำว่า “สุขและทุกข์เกิดขึ้นได้เอง จะว่าตนเองเป็นตัวการก็มีใช่ จะว่าผู้อื่นเป็นตัวการก็มีใช่” ใช่ไหม และสมณพราหมณ์เหล่านั้นได้กล่าวคำใดอย่างนี้ว่า “นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” เราไม่ยอมรับคำนั้นของสมณพราหมณ์เหล่านั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสัตว์แต่ละพวก ๆ มีความเข้าใจในเรื่องนี้ แตกต่างกัน เราไม่เห็นผู้ที่เสมอกับเราในเรื่องบัญญัติแม้นี้ ผู้ที่เหนือกว่าเราจะมีแต่ที่ไหน ความจริง เราเท่านั้นเป็นผู้เหนือกว่าใครในบัญญัติ คือ อธิบัญญัติ

จนทะ เราได้พยากรณ์ทิฏฐินิสัยที่สหระคตด้วยขันธส่วนอดีตเหล่านี้แลแก่เธอทั้งหลาย ทั้งที่ควรพยากรณ์และไม่ควรพยากรณ์ ในเรื่องนั้น ยังมีอะไรอีกเล่าที่เรา ไม่พยากรณ์แก่เธอทั้งหลาย

ทิฏฐินิสัยที่สหระคตด้วยขันธส่วนอนาคต

[๑๙๔] เราได้พยากรณ์ทิฏฐินิสัยที่สหระคตด้วยขันธส่วนอนาคต^{๘๐}แก่เธอทั้งหลาย ทั้งที่ควรพยากรณ์และไม่ควรพยากรณ์ คืออะไร ในเรื่องนั้น ยังมีอะไร อีกเล่า ที่เราไม่ได้พยากรณ์แก่เธอทั้งหลาย

^{๘๐} ทิฏฐินิสัยที่สหระคตด้วยขันธส่วนอนาคต ในที่นี้หมายถึงอปวันตกับปิกทิฏฐิ ๔๔ ดูเทียบ ที.สี. (ไทย) ๙/๗๔-๑๐๔/๓๑-๔๐

คือ

๑. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตา ที่มีรูป ยั่งยืน⁸¹หลังจากตายแล้ว นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๒. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตา ที่ไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๓. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาทั้งที่มีรูปและไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๔. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาจะว่ามีรูปก็มีใช่ จะว่าไม่มีรูปก็มีใช่ ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๕. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาที่มีสัญญา ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๖. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาที่ไม่มีสัญญา ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๗. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาจะว่ามีสัญญาก็มีใช่ จะว่าไม่มีสัญญาก็มีใช่ ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๘. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาย่อมขาดสูญ พินาศ ไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๑. จุนทะ บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาที่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้วถามว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่าน กล่าวคำว่า “อัตตาที่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว” ใช่ไหม และสมณพราหมณ์เหล่านั้นได้กล่าวคำใดอย่างนี้ว่า “นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” เราไม่ยอมรับคำนั้นของสมณพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสัตว์แต่ละพวก ๆ มีความเข้าใจในเรื่องนี้แตกต่างกัน เราไม่เห็นผู้ที่เสมอกับเราในเรื่องบัญญัติ แม้ผู้ที่เราเห็นว่าเรามีแต่ที่ไหน ความจริงเราเท่านั้นเป็นผู้เหนือกว่าใครในบัญญัติ คือ อธิบัญญัติ

[๑๙๕] ๒. จุนทะ บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาที่ไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๓. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาทั้งที่มีรูปและไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๔. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาจะว่ามีรูปก็มีใช่ จะว่าไม่มีรูปก็มีใช่ ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๕. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาที่มีสัญญา ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๖. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อัตตาที่ไม่มีสัญญา ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

⁸¹ ยั่งยืน แปลจากคำว่า อโรค อรรถกถาอธิ บายว่า นิจจ แปลว่า เทียง ยั่งยืน คงที่ เพราะไม่แตกดับไป (ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๗๖-๗๗/๑๐๙, ที.สี.ฎีกา (บาลี) ๗๖-๗๗/๒๐๘)

๗. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อตตาคจะว่ามีสัตถุญาก็มิใช่ จะว่าไม่มีสัตถุญาก็มิใช่ ยิ่งยี่น หลังจากตายแล้ว นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” ฯลฯ

๘. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “อตตายอมขาดสูญ พินาศ ไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านกล่าวคำว่า “อตตายอมขาดสูญ พินาศ ไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว” ใช่ไหม และสมณพราหมณ์เหล่านั้นได้กล่าวคำใดอย่างนี้ว่า “นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” เราไม่ยอมรับคำนั้นของสมณพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสัตว์แต่ละพวก ๆ มีความเข้าใจในเรื่องนี้แตกต่างกัน เราไม่เห็นผู้ที่เสมอกับเราในเรื่อง บัญญัติแม้มี ผู้ที่เหนือกว่าเราจะมีแต่ที่ไหน ความจริง เราเท่านั้น เป็นผู้เหนือกว่าใครในบัญญัติ คือ อธิบัญญัติ

จนทะ เราได้พยากรณ์ทิฏฐินิสัยที่สหระตด้วยขันธส่วนอนาคตเหล่านี้แล แก่เธอทั้งหลาย ทั้งที่ควรพยากรณ์และไม่ควรพยากรณ์ ในเรื่องนั้นยังมีอะไรอีกเล่า ที่เราไม่ได้พยากรณ์แก่เธอทั้งหลาย

[๑๙๖] จนทะ เราแสดง บัญญัติสติปัฏฐาน ๔ ประการไว้ อย่างนี้ ก็เพื่อละ เพื่อก้าวล่วงทิฏฐินิสัยอันสหระตด้วยขันธส่วนอดีตเหล่านี้ และทิฏฐินิสัยอันสหระตด้วยขันธส่วนอนาคตเหล่านี้

สติปัฏฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด อภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ ...

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

เราแสดง บัญญัติสติปัฏฐาน ๔ ประการไว้ อย่างนี้ ก็เพื่อละ เพื่อก้าวล่วง ทิฏฐินิสัยอันสหระตด้วยขันธส่วนอดีตเหล่านี้ และทิฏฐินิสัยอันสหระตด้วยขันธส่วนอนาคตเหล่านี้

[๑๙๗] ในเวลานั้น ท่านพระอุปวาณะ ยืนถวายงานพัดอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์ ของพระผู้มีพระภาค ท่านพระอุปวาณะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “นำอัสจรรย จริง ไม่เคยปราภฏ พระพุทธเจ้าข้า ธรรมบรรยายนี้ น่าเลื่อมใสนัก ธรรมบรรยายนี้ น่าเลื่อมใสยิ่งนัก พระพุทธเจ้าข้า ธรรมบรรยายนี้ ชื่ออะไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อุปวาณะ เธอจงจำธรรมบรรยายนี้ไว้เถิดว่า “ชื่อ ปาสาทิกะ” ด้วยเหตุดังว่ามานี้”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภาษิตนี้แล้ว ท่านพระอุปวาณะมีใจยินดีชื่นชมพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล

ปาสาทิกสูตรที่ ๖ จบ⁸²

⁸² พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ฉบับ มจร. และ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มจร.